

PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
Katedra českého jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**KONCEPT SMRTI V TEXTECH ČESKÝCH METALOVÝCH
HUDEBNÍCH SKUPIN
(CONCEPT OF DEATH IN THE SONG TEXTS OF CZECH
METAL MUSIC BANDS)**

Vedoucí práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Vypracoval: Jan Hazlbauer

Novákovo náměstí 692, Praha 19 – Kbely, 197 00

6. ročník, obor český jazyk – německý jazyk, 2002-2008

Prezenční studium

Měsíc a rok dokončení: březen 2008

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 31.března 2008

Děkuji vedoucímu své diplomové práce PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za pomoc s výběrem tématu, ochotné a podnětné konzultace a motivaci k práci. Za další rady a postřehy děkuji doc. PhDr. Naděždě Kvítkové, CSc., PhDr. Miloši Sládkovi, doc. PhDr. Svatavě Machové, CSc., PhDr. Vladimíru Novákovi, Mgr. Davidu Doubkovi, Ph.D., a PhDr. Martině Šmejkalové, Ph.D.

Dále děkuji rodičům, bratrovi a své ženě Petře za trpělivost, podporu a vytváření podmínek k práci.

Abstrakt: Smrt je jedním z ústředních témat dějin lidstva, od počátku věků přitahovala pozornost a zároveň vyvolávala obavy. Postupem času se dokonce téma smrti stalo jedním z jazykových tabu. V této práci se zaměřujeme na komplexní, především pak kognitivně-sémantickou analýzu konceptu smrti v kontextu současné české metalové hudební scény. Pojem smrti zkoumáme z hlediska sémaziologického i onomaziologického. Využíváme výsledků analýzy textů současných metalových kapel, ve kterých je téma smrti velmi frekventované. Zastavujeme se u častých atributů smrti, jejích konceptuálních metafor (tak, jak je vymezili Lakoff a Johnson) a také motivů a témat se smrtí souvisejících.

Abstract: The death is one of the central themes in mankind history; since ever; it has drawn the attention and evoked anxiety at the same time. The theme of death became a language taboo as the time passed. In this study is aimed on a complex and furthermore cognitive-semantic analysis of the death concept in the context of the contemporary Czech metal scene. The concept of the death has been analyzed both from the viewpoint of semasiology and onomasiology. When using the result of the analysis of contemporary metal lyrics, where the topic of the death is heavily frequented, we do stick at repeated attributes of the death, its conceptual metaphors (as defined by Lakoff and Johnson) and also motives and topics dealing with the death itself.

Klíčová slova: smrt, metalová hudba, kognitivní lingvistika, sémantika, metafora, koncept, konceptualizace, konceptuální systém, antropomorfizace, tabu, prototyp, význam, jazykový obraz světa, eufemismus.

Keywords: death, metal music, cognitive linguistics, semantics, metaphor, concept, conceptualisation, conceptual system, anthropomorphism, taboo, prototype, meaning, linguistic picture of the world, euphemism.

1. OBSAH

1. Obsah.....	6
2. Úvod.....	8
3. Vymezení pojmu smrt ve slovnících.....	10
3.1. Etymologie.....	10
3.2. Významy ve výkladových slovnících.....	12
3.3. Deriváty.....	13
4. Metal, jeho vznik, historie a souvislost se smrtí.....	14
5. Kognitivněsémantická analýza materiálu.....	22
5.1. Úvod, metoda.....	22
5.2. Analyzovaný materiál.....	23
5.3. Tematická kognitivněsémantická analýza.....	24
5.3.1. Onomaziologické hledisko.....	24
5.3.1.1. Atributy smrti.....	24
5.3.1.1.1. Ticho.....	24
5.3.1.1.2. Samota.....	26
5.3.1.1.3. Smutek, pláč, truchlení.....	27
5.3.1.1.4. Zima, chlad.....	29
5.3.1.1.5. Strach.....	31
5.3.1.1.6. Černá barva – barva smutku a temnoty.....	31
5.3.1.1.7. Krása a pozitivní vidění smrti.....	33
5.3.1.1.8. Osudovost a neodvratitelnost.....	36
5.3.1.1.9. Prázdnota.....	37
5.3.1.1.10. Ostatní atributy.....	37
5.3.1.2. Metaforická povaha lidského konceptuálního systému.....	38
5.3.1.2.1. Ontologická metafora SMRT je BYTOST / OSOBA.....	40
5.3.1.2.1.1. Podoby smrti.....	40
5.3.1.2.1.1.1. Vybavení antropomorfizované smrti – její „atributy“.....	43
5.3.1.2.1.1.1.1. Kosa.....	43
5.3.1.2.1.1.1.2. Černé oblečení (nejčastěji plášť a kápě).....	45
5.3.1.2.1.1.1.3. Ruce.....	46
5.3.1.2.1.1.1.4. Lebka, ústa a s nimi související atributy.....	48
5.3.1.2.1.1.1.5. Další atributy.....	49
5.3.1.2.1.2. Vnitřní antropomorfizace.....	49
5.3.1.2.1.2.1. Vlastnosti smrti.....	50
5.3.1.2.1.2.2. Činnosti, jež smrt vykonává.....	50
5.3.1.2.1.2.3. Svízel přítula.....	51
5.3.1.2.2. Strukturní metafora SMRT je SPANEK.....	53
5.3.1.2.3. Strukturní metafora SMRT je TĚLESNÝ ROZKLAD.....	55
5.3.1.2.4. Strukturní metafora SMRT je UHASÍNAJÍCÍ ZDROJ SVĚTLA.....	59
5.3.1.2.5. Strukturní metafora SMRT je CESTA.....	60
5.3.1.2.6. Strukturní metafora SMRT je VLÁDCE.....	62
5.3.1.2.7. Strukturní metafora SMRT je SVATBA.....	63
5.3.1.2.8. Metonymie SMRT je POHŘEB.....	64
5.3.1.2.9. Orientační metafory smrti.....	65

5.3.1.2.9.1. Orientační metafora SMRT je DOLE.....	65
5.3.1.2.9.2. Orientační metafora SMRT je NAHOŘE.....	67
5.3.1.2.9.3. Orientační metafora SMRT je VZADU	68
5.3.1.2.9.4. Orientační metafora SMRT je VPŘEDU.....	68
5.3.1.2.9.5. Orientační metafora SMRT je NABLÍZKU	68
5.3.1.2.9.6. Orientační metafora SMRT je VLEVO	69
5.3.1.3. Časté doprovodné jevy smrti.....	70
5.3.2. Sémaziologické hledisko.....	72
5.3.2.1. Intenzifikace	72
5.3.2.1.1. Strukturní metafora VELKÁ MÍRA / MNOHO je SMRT.....	73
5.3.2.1.2. Strukturní metafora DLOUHÉ TRVÁNÍ je SMRT	74
5.3.2.2. Strukturní metafora NEGACE je SMRT	74
5.3.2.3. Strukturní metafora ZMIZENÍ / ZÁNÍK / KONEC je SMRT	75
5.3.2.4. Strukturní metafora MINULOST je SMRT	76
6. Závěr.....	78
7. Seznam použité literatury	82
7.1. Literatura:.....	82
7.2. Prameny:	83

2. ÚVOD

Často užíváme klišé, že „jisté je jen jedno“. Ono jedno, co máme všichni jisté, však nikdo nezná. Jak píše Tomáš Jeník (2003, s. 70) ve své práci o jazykových tabu – smrt je „jistou nejistotou či nejistou jistotou“. Téma smrti člověka přitahuje od pradávných dob a jeho umělecké ztvárnění nalezneme v dílech většiny období. Jako typické příklady lze jmenovat poezii období dekadence nebo např. expresionismu.

V druhé polovině 20. století se smrt stává ústředním tématem jednoho z fenoménů této doby – metalové hudby. Kromě nových hudebních přístupů to bylo právě téma smrti, která tato převážně undergroundová kultura uchopila sobě vlastním způsobem. Co se pro české metalové autory za pojmem „smrt“ skrývá, se pokouší objasnit následující text.

Téma práce vzešlo z rozhovorů s vedoucím mé práce, PhDr. Ladislavem Janovcem, Ph.D., v době, kdy jsem v rámci svého zahraničního studijního pobytu na Technické univerzitě v Braunschweigu dostal za úkol zpracovat téma *Bedeutungswandel im Tabufeld „Tod“ – Posun významu v tabuizovaném sémantickém poli „smrt“*. V souvislosti s touto prací mi právě vedoucí navrhl téma diplomové práce. Konkrétnější obrysy však začaly vznikat až během seminářů ze sémantiky, vedených doc. PhDr. Svatavou Machovou, CSc., v jejichž rámci jsem se také seznámil se základními pracemi z oboru kognitivní lingvistiky.

Cílem předložené práce je kognitivněsémantická analýza pojmu „smrt“ a jeho sémantického pole. Naše pozornost se zaměřuje na určení místa slova-pojmu v českém jazykovém obraze světa, jak je uchopují české metalové kapely, pro

dokreslení zjištění se však nevyhýbáme v některých případech ani srovnávání s dalšími jazyky, především slovanskými a germánskými. Materiálovým zdrojem nám jsou texty písní českých metalových interpretů, v nichž je tematika smrti velmi frekventovaná. Úhrnem se jedná o více než 400 hudebních textů v českém jazyce nebo textů českých skupin v angličtině, ke kterým autoři na svých oficiálních internetových stránkách poskytují překlad¹.

Teoreticky práce vychází z metod a teorií o *metaforách a prototypových jevech v jazyce* navržených Georgem Lakoffem, jeho spolupracovníky a předchůdci (Johnson, Zadeh, Roschová, Kay, Berlin aj.), částečně z prací lubliňských lingvistů a jejich teorií o *jazykovém obrazu světa* a následně pak z prací Ireny Vaňkové, Ivy Nebeské a jejich spolupracovníků.

Text si neklade za cíl muzikologické analýzy, nerozebírá žánrová vymezení rockové a metalové hudby, a když už k takovýmto úvahám míří, neklade si ani v nejmenším nároky na úplnost, ale opírá se o ně pouze k orientačnímu vymezení či pro přehlednější třídění analyzovaných dat a závěrů z nich vyvozených.

¹ Všechny texty jsou uváděné v původním znění tak, jak je interpreti prezentují na svých internetových stránkách. Opravovány jsou jen očividné překlepy, morfologické chyby (nejeví-li se jako záměrné a tedy významotvorné); interpunkce a velká písmena zůstávají (dle zásad práce s poezií) bez úprav.

3. VYMEZENÍ POJMU SMRT VE SLOVNÍCÍCH

3.1. ETYMOLOGIE

Smrt, s ní etymologicky související slovní zásoba a její odvozeniny² jsou všeslovanského původu a pocházejí dle všech dostupných materiálů z indoevropského základu *mer-* (mřít). V konkrétním případě slova smrt jde o nulový ablaut tohoto základu *m̥r-*. Pravděpodobný indoevropský tvar pro smrt byl *mrti-*. Praslovanský tvar *smьrtь* lze členit na prefix, základní morfém *m̥r* a morfém *-tь*. Prefix *sm-* má význam „dobrý“ (Rejzek, 2001, s. 586) a odkazuje na zvrtné přivlastňovací zájmeno (Machek, 1971). To by tedy mohlo znamenat, že v této kombinaci jde o smrt dobrou, nenásilnou, smrt „po svém“, tedy přirozenou. K takovému pojetí uvádí Tomáš Jeník (2003, s. 71) frazeologický ekvivalent z francouzštiny *mourir de sa belle/bonne/grande mort*, ve kterém lze nalézt jak význam „dobrý“, „hezký“, resp. „velkolepý“, tak význam „svůj vlastní“.

Kromě již zmíněného francouzského *mort* nalezneme výrazy od téhož základu ve všech nám blízkých evropských jazycích.³ Např. polština má výraz *śmierć*, ruština *smért'*, litevština *mirtis* a bulharština *smärt*. Latina má pro smrt výraz *mors* a stejně jako výraz francouzský má díky absenci prefixu význam neutrální. V angličtině a němčině mají výrazy pro smrt od základu *mer-* již hodnotu negativní. Německé *Mord*⁴ či ekvivalentní anglické *murder* znamenají smrt násilnou, vraždu. Přesto však najdeme v obou jazycích výrazy latinského původu, které jsou neutrální povahy a

² Viz níže výpis odvozenin a příbuzných slov podle slovníků

³ Vybíráme po jednom současném východoslovanském, západoslovanském, jihoslovanském, baltském a románském jazyce. Dále volíme dva velmi rozšířené germánské jazyky – němčinu a angličtinu – a pro evropský kontext důležitou latinu.

⁴ Totéž platí pro odvozeniny jako *der Mörder* (vrah, mordýř), *mördern* (vraždít, mordovat) atd. Srov. také přejímka tohoto slova do češtiny.

kteřé jsou běžně používány převážně v mezinárodním kontextu: angl. *mortality* a něm. *Mortalität* – úmrtnost, smrtelnost (ale také *mortal* – ‚smrteľný‘, *immortal* – ‚nesmrteľný‘ a *immortality* – ‚nesmrteľnost‘). V němčině je *Mortalität* používáno výrazně častěji pro úmrtnost, zatímco pro označení smrtelnosti a nesmrteľnosti Němec použije spíše výrazů *Sterblichkeit* a *Unsterblichkeit* (k původu a významu *sterben* viz níže), přičemž výraz *Immortalität* existuje, jde ale o slovo vyskytující se zřídka. Původní neutrální význam vyjadřují němčina a angličtina zástupnými výrazy *Tod*⁵ a *death*, které v současnosti hrají u příslušných jazyků ústřední roli v sémantickém poli smrti a jsou také základem pro většinu odvozenin, přičemž (jak vyplývá z výše uvedeného) výrazy utvořené od základu *mer-* jsou rozšířenější v angličtině (kvůli vyššímu stupni „neutrálnosti“ slov se základem *mortal*). Němčina navíc také ještě disponuje velmi frekventovaným slovesem *sterben* – umřít, které je jiného původu než výrazy uvedené výše. Má souvislost se *starren* (‚zírat‘) a jeho původní význam byl ‚ztuhnout‘, viz také české výrazy (z)*cepenět* a *chcípnout* (pův. *scípnout*), které souvisí s ruským *cepenět’* ‚stávat se nehybným‘ či se slovinským *cepenéti* (‚tvrdnout‘). Příbuznost se také hledá v litevském *kaĩpti* (‚chřadnout‘) a *keĩpti* (‚hynout‘) (Machek 1997, Rejzek 2000). Anglické *die* (‚zemřít‘) je utvořeno od stejného základu jako *death*, stejný základ můžeme nalézt i v německém (*der*) *Tod* a švédském *död* či norském *dod*. Vše se odvíjí od pragermánského *dauthaz*, které lze rozčlenit na *dau-* ve významu umírat a *-thuz*, což znamená proces či akt (). Totéž můžeme dále nalézt v gótském *dauþs*, ve staré hornoněmčině pak v *touwen* s významem ‚být omráčený (srov. německé *betäubt*), v bezvědomí, mizet, hubnout‘ (srov. německé *taub* – ‚hluchý‘) (Wahrig-Burfeind 1997).

⁵ Podobně pak např. ve švédštině výraz *död*.

3.2. VÝZNAMY VE VÝKLADOVÝCH SLOVNÍCÍCH

V českých výkladových slovnících⁶ je popsáno několik významů lexému **smrt**. Jako hlavní význam je ve všech zmíněných dílech uváděn „*konec, resp. zánik života živých tvorů, zvláště pak člověka*“, dále „*(v nejrůznějších podobách) zosobněný zánik života (kmotřička smrt, kostlivec s kosou ap.)*“ a pouze v PSJČ nacházíme ještě význam „*zkáza, zmar, zničení všeho živého, zánik, konec něčeho*“.

U lexému **mrtvý** nalézáme již popis blíže specifikovaný. Jako první význam je uveden „*ten, který zemřel, přestal žít*“, na druhém místě „*ten, který nejeví známky života*“. Zde nacházíme další dělení, ve kterém je vždy zdůrazněn konkrétní aspekt, ve výčtu nalezneme „*neživý, opuštěný (mrtvý dům)*“, „*neposkytující prospěch, neplodný (mrtvá kultura)*“, dalším aspektem je absence pohybu (*mrtvá voda*), pouze v PSJČ a SSJČ nalézáme význam „*netečný, lhostejný (mrtvý pro krásu)*“. Třetí význam vyjadřuje minulost, neexistenci; nalezneme jej jen v SSJČ a SSČ, ve kterých je popsán jako „*už netrvajících, minulý*“ – jako příklady jsou uvedena spojení „*mrtvý jazyk*“ a „*mrtvá práce*“, která je specifikována jako ekonomický pojem značící „*práci obsaženou ve výrobcích a službách, tedy minulou*“.

Synonymní lexémy **umřít** a **zemřít** jsou ve výkladových slovnících vykládány jako „*pozbyt život, přestat žít*“, pouze v PSJČ a SSJČ nalézáme také přenesený význam „*upadnout do zapomnění, zaniknout, skončit*“, ke kterému jsou uvedeny příklady „*vaše verše zemřou s vámi*“, „*naděje zemřela*“ a s adjektivizovaným participiem „*zemřelá kultura*“. Třetím významem je *hyperbola značící velkou míru (umřít strachy / smíchem)*, specifikovaná také jako „*velká nespokojenost (já z tebe umřu)*“.

⁶ Příruční slovník jazyka českého (dále jen PSJČ), Slovník spisovného jazyka českého (dále jen SSJČ) a Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ).

3.3. DERIVÁTY

Z odvozenin lexému **smrt** jsou popsány ve sledovaných slovnících významy lexémů *smrták*,⁷ *smrtácký*, *smrtec*,⁸ *smrtní*, *smrtník*, *smrtnice*, *smrtnost*, *nesmrtnost*, *smrtný*, *nesmrtný*, *smrtička* / *Smrtička*, *smrtnice* / *Smrtnice*, *Smrtolka*, *Smrtulka*,⁹ *smrtí*, *smrticí*, *smrtící*, *smrtič*, *smrtnosný*, *smrtit(i)*, *smrtivý*, *usmrcovat*, *smrtka* / *Smrtka*, *smrtní*, *smrtník*,¹⁰ *smrtný*, *posmrtný*, *smrtnost*,¹¹ *smrtní*, *smrtně*, *smrtonoš* / *Smrtonoš*,¹² *smrtonoška*¹³ a *smrtoucí*.

Od lexému **mrtvý** ve slovnících nacházíme deriváty *mrtvola*, *mrtvol*, *mrtvolina*, *mrtvolný*, *mrtvolišť*, *mrtvolna*¹⁴, *mrtvec*, *mrtvina*, *mrtviště*¹⁵, *nedomrlý*, *umrlý*, *umrlec*, *mrtvice*, *mrtvičný*, *mrtvicový*, *mrtvičnatý*, *mrtvět*, *umrtvovat*, *umrtvit*, *umrtvení*, *umrtvený*, *mrt*, *mrtvolník*, *mrtvonos* / *mrtvonoš*.¹⁶

Od lexému **mřít** nalézáme ve slovnících slova *umřít*, *umření*, *umírat*, *umírání*, *umíráček*, *zemřít*, *zemřelý*, *zmírat*, *zmírající*, *zmírání*, *vymřít*, *vymřelý*, *vymírat*, *vymírající*, *vymírání*, *odumřít*, *odumírání*, *odumírat*, *odumřelý*, *odúmrt*¹⁷ a *odúmrtí*.

⁷ Kromě významu *zosobněné smrti mužského pohlaví* je dalším popsáním významem „voják nacistických oddílů SS, *smrtihlav* (Totenkopf); dále také žertovně nazývaný „uniformovaný zřízenec pohřebního ústavu“ a ve variantě *smrták* (gen. –u / –a) jde o slangový výraz pro „silný nápoj, zvl. silnou černou kávu“.

⁸ zosobněná smrt mužského pohlaví – *smrták*

⁹ Všechny čtyři výrazy znamenají zosobněnou smrt ženského pohlaví.

¹⁰ *Smrtník* obecný (*Blaps mortisaga*) – černý brouk příbuzný potemníkovi žijící ve starých sklepech a stájích, (Buchar et al. 1995, s. 242).

¹¹ letalita – úmrtnost (*Encyklopedický slovník*. 1993, s. 600)

¹² Označuje buď personifikovanou smrt nebo řidčeji toho, kdo přináší smrt.

¹³ Používáno jako zosobněná smrt ženského pohlaví nebo řidčeji označení pro lišaje *smrtihlava*.

¹⁴ zastarale umrlčí komora

¹⁵ stejně jako *mrtvolišť* znamená hřbitov

¹⁶ názvy pro brouka hrobařika

¹⁷ Ve významech *vymření*, *smrt* (kniž.), *nekróza*, *odumření tkáně* (biol.), starý právní pojem pro „majetek zemřelé osoby, který připadá státu, protože neexistuje žádný dědic“.

4. METAL, JEHO VZNIK, HISTORIE A SOUVISLOST SE SMRTÍ

V následující kapitole nastíníme v krátkosti nejpodstatnější události týkající se vzniku a utváření metalové hudby a uvádíme také vývoj tematické složky metalových textů s jejich zdroji. Obzvláště detailně se pak věnujeme motivům smrti. Veškeré uvedené informace vycházejí z Bukszpanovy „Encyklopedie Heavy Metal“ (Bukszpan 2004), anglické příručky Chucka Eddyho „Stairway to hell“ (Eddy 1991) a průvodce historií heavy metalu „Heavy metal“ od Iana Christeho (Christe 2005).

Metal je velmi širokou a vnitřně rozrůzněnou odnoží rockové hudby. Vymezení tohoto subžánru je problematické, jeho název je zavádějící, a to kvůli dvojitmu používání výrazu heavy metal.¹⁸ Spojení heavy metal (anglicky „těžký kov“) se již od devatenáctého století objevuje v technice, především v hutnictví. U Williama S. Burroughse spojení „heavy metal“ nalzáme jako slangový výraz pro návykovou drogu.¹⁹ První známou písní, ve které spojení najdeme, je motorkářská hymna „Born to be wild“ z roku 1968 od kapely *Steppenwolf*.

I like smoke and lightning

Heavy metal thunder

Racin' with the wind

And the feelin' that I'm under

¹⁸ Heavy metalem se totiž někdy rozumí veškerá metalová hudba (trash metal, death metal, black metal, power metal, doom metal apod.) vyrostlá ze společných základů, souhrnně často označovaná pouze metal. V ostatních případech je takto označován pouze tradiční heavy metal (a jeho následovníci), vyrostlý z britské scény počátku osmdesátých let – z tzv. nové vlny britského heavy metalu, reprezentované především kapelami *Iron Maiden*, *Judas Priest* nebo *Saxon*. V českém prostředí se vžilo spíše jednoslovné označení pro veškerou metalovou hudbu a výraz heavy metal pro kapely *Iron Maiden* nebo např. americké *Manowar*. V následujícím textu se budeme držet tohoto úzu i my.

¹⁹ V novele z roku 1962 „Hebká mašinka“ a pak později v „Nova Express“ (1964)

(„Mám rád kouř a blesky / bouři těžkého kovu / závodění s větrem / a pocit, že mě něco přesahuje.“ – Překlad J. H.)

Slovo „heavy“ se v šedesátých letech objevuje vůbec velmi často, a to v několika významech. Časté je označení „heavy music“ pro tvrdou hudbu nebo samotný výraz „heavy“ ve slangu hippies ve významu ‚cokoliv, co má silnou nebo opojnou atmosféru‘ (Christe 2005, s. 22), dále ve slangu beatníků ve významu ‚vážný‘. V tomto ohledu se jako zajímavá jeví skutečnost, že první album kapely *Iron Butterfly*, která patří také k prvním průkopníkům tvrdší hudby, se jmenuje „Heavy“ a nelze rovněž opominout, že jedna z písní *Beatles* nese název „I want you (She’s so heavy)“. V roce 1971 najdeme spojení „heavy metal“ pejorativně použité v článcích v časopise *Creem*, kde odkazuje ke kapelám *Led Zepellin* a *Black Sabbath*. Od této doby začíná být běžné a ztrácí pomalu své pejorativní konotace.

Charakteristickými rysy metalu jsou zkrácené zvuky elektrických kytar, tvrdý, hutný zvuk bicích, rychlý agresivní rytmus a v neposlední řadě i tematické zaměření textů, které se obrací k záhadným a temným stránkám lidského života a společnosti, jakými jsou nemoci, konflikty, války, živelné a ekologické katastrofy, lidský smutek a velmi často také smrt. Jako jakýsi únik od problémů světa lze vidět také časté motivy středověké a fantastické mystiky, vlastní i soudobým rockovým kapelám. Nástrojové obsazení typické metalové skupiny jsou bicí, basová kytara, dvě elektrické kytary (sólová a rytmická), poměrně časté jsou také klávesy, dnes už není ničím neobvyklým zařazení houslisty nebo flétnisty, především u kapel folkmetalových a doommetalových. Jednotlivé metalové subžánry se pak vyznačují ještě jinými typickými nástroji či kompozičními prvky. Vokální projev se pohybuje ve všech

možných výškách, a to od klasického „operního“ zpěvu, přes běžné, tzv. čisté vokály, až po chraplavý zpěv, řev, blackmetalové skřehotání (tzv. murmur²⁰) a deathmetalový growling,²¹ připomínající hysterický štěkot psa. Vokály jsou velmi často jedním z hlavních rozlišujících znaků jednotlivých subžánrů.

Počátky metalu sahají do konce šedesátých let, ale k jeho dynamickému rozvoji došlo především v letech sedmdesátých, kdy do repertoáru většiny rockových kapel začaly pronikat nové, tvrdší hudební i textové prvky. Prvními skladbami, jež bychom mohli nazvat metalovými, jsou „You really got me“ od *The Kinks* z roku 1965, „Young man blues“ nebo „My generation“ od *The Who*, především v živém podání z alba *Live at Leeds*. To však byly teprve první krůčky právě se probouzejícího nového stylu. Jeho dalších průkopníků bylo mnoho, například kapela Alice Coopera *The Spiders*, *Cream* nebo *Jimmy Hendrix Experience*, pevný základ metalové hudby však položila teprve na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vznikající skupina *Black Sabbath*. Nový, tvrdší nebyl jen zvuk, ale především obsah textů skupiny a snad úplně nejvíce její image, na jejímž budování se nejvíce podílel tehdejší zpěvák a frontman *Ozzy Osbourne*, který je dodnes pro rockové a metalové publikum vzývanou ikonou. *Black Sabbath* zavedli do tvrdé hudby společně s *Led Zepellin* a *Deep Purple* motivy **okultismu** a bývá jim často prisuzován i **satanismus**, který (na rozdíl od jiných) nikdy nevyznávali. Přesto si kvůli Ozzyho pódiovým křesacím (zapálené svíce, podmalované oči, ukousávání hlav netopýrům apod.) a také pódiové výzdobě (obrácené kříže, pentagramy apod.) někteří fanoušci i odpůrci dodnes skupinu se satanismem spojují.

²⁰ Angl. ‚bublání‘, ‚mumlání‘ či ‚šum‘

²¹ Angl. ‚bručení‘ či ‚vrčení‘

Vedle *Black Sabbath* velmi úspěšně působí v té době ještě další britské kapely jako *Deep Purple*, *Led Zepellin* nebo *Jethro Tull*, které se dnes za metalové nepovažují, jež však mají zásadní vliv na pozdější, tzv. novou vlnu britského heavy metalu. Právě u těchto kapel počátku osmdesátých let a ještě více např. u amerických *Manowar* nebo německých *Accept* (a později *Grave Digger* a *Helloween*) se do textů dostávají motivy převzaté z literatury **fantasy**, která je dodnes jedním z hlavních „myšlenkových zdrojů“ mnohých metalových skupin. Fantasy do metalu vnáší příběhy o **hrdinské smrti**, o rytířích padlých v boji a motiv **germánského válečnického ráje** – Valhally.

Ve Spojených státech vzniká v Los Angeles na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let velmi populární a silně komerčně orientovaná **glammetalová** scéna, reprezentovaná skupinami jako *Dokken*, *WASP*, *Bon Jovi*, *Def Leppard*, *Van Halen* a *Motley Crüe*. Tito interpreti kladou hlavní důraz na image, jež se vyznačuje natupírovanými účesy, líčením i zvláštním, jakoby nedbalým, avšak na druhé straně velmi precizně stylizovaným oblékáním a která si vysloužila pejorativní označení „hair metal“ či „poodle rock“. Texty jsou jednoduché a většinou se zaměřují na užívání si života, sex, drogy a alkohol. Samotné anglické slovo *glam* znamená ‚okouzlující‘ a také ‚idealizovat‘, což také samo o sobě vypovídá o tom, že hlavní důraz kladl tento styl na image.

Právě glammetalová móda byla nejspíše jedním z největších impulsů pro vznik nových, extrémnějších metalových stylů, jako je **trash metal**,²² z něž se brzy vyvíjejí dvě nejextrémnější metalové odnože, a to death metal a black metal. Zatímco kapely nové vlny britského heavy metalu byly nejspíše ovlivněny živelností tehdy velmi oblíbeného punku a punkrocku, na trash metal měl nesporný vliv tzv. hardcore. Z něj

²² Angl. ‚odpad‘, trash metal je tedy ‚odpadní kov‘.

přebíral agresivitu, depresivní texty a částečně také motivy smrti. Hardcore ale většinou bývá více politicky orientovaný a spřízněný spíše s punkovou scénou. Trash metal se nejvíce rozvíjel ve Spojených státech a s jeho začátky jsou spjaty kapely *Anthrax*, *Slayer*, *Megadeth* a především jedna z neúspěšnějších metalových kapel vůbec, *Metallica*. Mimo Spojené státy se tomuto subžánru nejvíce dařilo v Německu; o skupinách *Kreator*, *Destruction* nebo *Sodom* se dá hovořit jako o přímých předchůdcích death metalu a black metalu, neboť hudba v jejich podání byla ještě tvrdší a rychlejší.

Kolem poloviny osmdesátých let přicházejí na scénu americké kapely, určující nový žánr: jsou to floridská *Death*, kalifornská *Possessed* a *Master* z Chicaga. Nový styl je rychlejší a brutálnější než cokoli do této doby a začíná se mu proto říkat **death metal**.²³ Teorie o vzniku tohoto pojmenování jsou různé. Někteří tvrdí, že název dostal styl podle floridské kapely *Death*, která jej proslavila. Z deathmetalových kapel je i odbornou kritikou nejuznávanější. Jiní tvrdí, že název stylu je inspirován skladbou „Death Metal“ z prvního alba *Possessed*, další možností je zde pak název demonahrávky *Death* „Death by metal“. Těsně před svou smrtí vnesl do všech těchto úvah nový vítr *Quorthon*, člověk stojící za blackmetalovým a doometalovým projektem *Bathory*, který v jednom rozhovoru tvrdil, že pojem death metal vymyslel on již v roce 1984. Základem textové složky je většinou **brutalita, násilí, nihilismus, pocity beznaděje a smrt** ve všech možných podobách,²⁴ někdy se texty zaměřují na **politické otázky, filosofii a satanismus**. Původ záliby v takto morbidních tématech lze spatřovat v jakémsi protestu proti přeslazeným a navoněným televizním hvězdám

²³ Angl. ‚smrt‘; death metal znamená tedy ‚smrtný kov‘.

²⁴ Velmi často jsou to témata tzv. nemrtvých, neboli magií oživených mrtvých. Motivы nemrtvých jsou známí američtí *Cannibal Corpse* či čeští *Necrosorth*.

glam metalu, oslavujícím stále dokola jen sex a drogy. V undergroundu nový žánr hledal, kterým směrem dále rozvíjet hlavní atributy metalu. Byla to jednak rychlost, dále hlasitost, tvrdost a v neposlední řadě i textová složka. Interpreti hledali temnější náměty a v tom jim jako inspirace posloužily tehdy velmi oblíbené hororové filmy. Motivy satanismu a okultismu nebyly ničím jiným než navázáním na kořeny metalu, reprezentované *Black Sabbath*. Žánr, který techniky a témata death metalu dovádí do extrému, se nazývá grindcore, příp. gore metal.

Zhruba ve stejné době se také z trash metalu začíná vyvíjet **black metal**,²⁵ jehož největší základnou je Norsko, ačkoliv zakládající kapelou žánru jsou britští *Venom*, podle jejichž alba „Black metal“ z roku 1982 je pojmenován celý žánr. *Venom* etablovali nový žánr ani ne tak inovacemi v instrumentální či kompoziční složce své tvorby, ale mnohem spíše myšlenkovým pozadím a především svou image a způsobem jevištní prezentace. Tématy textů jsou **satanismus, okultismus, pohanství, mytologie, vampyrismus, příroda, folklór** a někdy i **historie**, častá je také **fantasy** tematika, na níž svou hudbu staví např. rakouští *Summoning* nebo norští *Immortal*. Výše uvedená témata jsou většinou bohatá na motivy smrti. O smrti ve fantasy jsme se již zmiňovali, satanismus a okultismus s sebou přináší uctívání d'ábla a pekla²⁶. Některé kapely zdůrazňují pohanství a **antikřesťanství** – nejznámější z nich je projekt *Burzum* norského hudebníka Kristiana „Varga“ Vikernes, alias Counta Grishnackha, jenž si momentálně odpykává ve vězení trest za vraždu svého kolegy z kapely *Mayhem* Øysteina Aarsetha, známého pod pseudonymem Euronymous. Vikernes byl odsouzen také za vypálení několika norských křesťanských kostelů, které byly postaveny na místě bývalých pohanských

²⁵ Angli. ‚černý‘, black metal tedy znamená ‚černý kov‘

²⁶ Jako příklady z české scény mohou sloužit *Root* či *Master's Hammer*.

posvátných míst. Nechvalně známé jsou blackmetalové kapely inklinující k **nacismu** a **národnímu socialismu**, ze současných jsou to například ukrajinští *Nokturnal Mortum*.

Z dalších subžánrů jmenujme jen **doom metal**,²⁷ který sází na pomalejší rytmy a inspiraci čerpá z prvních alb *Black Sabbath*. Doommetalové texty jsou většinou velmi smutné, často působí velice osobním dojmem, tématem bývá **nešťastná láska, smrt milované osoby a truchlení**. Někdy se uplatňuje inspirace **folklórem**, což platí ve značné míře v případě textů českých interpretů. Zakladateli žánru jsou švédští *Candlemass*, dalšími uznávanými kapelami jsou *My Dying Bride*, *Paradise Lost* nebo *Anathema*. Z českých kapel se nejvíce prosadila uskupení *Dissolving of Prodigy*, *Dying Passion*, *Silent Stream of Godless Elegy*, *Interitus* nebo *Sad Harmony*.

Existuje ještě mnoho názvů subžánrů jako shred metal, progressive metal, crust, crust-grind, nu-metal nebo industriální metal, všechny jsou však více méně modifikacemi výše zmíněných či směsí jejich prvků.

Rozvoj metalové hudby v bývalém Československu a České republice není nikde podrobněji zpracován,²⁸ známým faktem však je, že první metalové elementy začaly do tvorby českých interpretů pronikat v sedmdesátých letech s přejímáním skladeb od *Deep Purple*, *Jethro Tull* nebo později od *Ozzyho Osbournea*. Metalová scéna se však začíná rodit až v osmdesátých letech, kdy i do naší země pronikají silné vlivy tzv. nové vlny britského heavy metalu. Ovlivnění tímto stylem zakládají na jaře roku 1982 Aleš Brichta, Jiří Urban a Miroslav Nedvěď kapelu *Arakain*. Bluesrockoví *Citrón* se přejmenovávají na *Citron*, spolupracují s německým producentem českého původu

²⁷ Angl. ‚zkáza, zánik, soudný den‘, doom metal znamená tedy ‚zkázonosný kov‘.

²⁸ V následujícím přehledu vycházíme z dat uváděných v osobních profilech níže jmenovaných skupin na jejich internetových stránkách.

Janem Němcem a se změnou názvu začínají hrát hudbu na pomezí hard rocku a heavy metalu. Podobnou hudbu a s ještě větším úspěchem produkuje *Vitacit*. Tvrdší kapely ovlivněné vznikajícím black metalem a death metalem se rodí po polovině osmdesátých let (1986-1987), kdy se na scéně objevují *Debustrol*, *Fata Morgana*, *Törr*, *Kryptor*, *Root*, *Krabathor* a *Master's Hammer*. Ve stejné době si *Vitacit* vybírá z rockové kapely *TAM* na uvolněný zpěvácký post Ladislava Křížka, jehož jméno je až do poloviny devadesátých let spjato s nejkvalitnějším českým heavy metalem. Za jednu z prvních původních českých metalových skladeb, která se prosadila i do rádií a je opravdu velmi známá, bychom mohli považovat píseň „Když ti svítí zelená“ z roku 1988 od skupiny *Olympic*, jejíž riff je typicky trashmetalový. Křížek po účinkování ve *Vitacitu* a *Citronu* zakládá v roce 1990 vlastní kapelu *Kreyson*, která hraje ve stylu na pomezí heavy a power metalu, velmi podobném německým *Running Wild*. *Kreyson* boří žebříčky hitparád a svá alba vydávají v anglické verzi i v zahraničí. Počátek devadesátých let je pak dobou vzniku obrovského množství skupin a projektů, texty většiny z nich se objevují v analyzovaném materiálu.

5. KOGNITIVNĚSÉMANTICKÁ ANALÝZA MATERIÁLU

5.1. ÚVOD, METODA

Analýza odhalila množství odlišných pohledů, ze kterých je třeba k textovému materiálu přistupovat. V perspektivě této diplomové práce je pro nás primárním pohled **lexikální**, u kterého se zaměříme na dvě hlediska. Za prvé je to hledisko **onomaziologické**, v jehož rámci postupujeme od významu k formě vyjádření – zajímají nás tedy formální prostředky používané pro vyjadřování významů spojených se smrtí. V takových případech se tedy zaměřujeme na hledání spojení, jako jsou *sejmout někoho, padnout, přišla si pro něj zubatá* nebo *vzít si život*, jinak řečeno, zkoumáme smrt jako oblast cílovou. Za druhé přistupujeme k problému i z opačné strany – **sémaziologicky** – věnujeme pozornost tomu, v jakých významech jsou používány lexikální jednotky (slova, ustálená spojení) vytvořené ze základu *mer-*. To znamená, že uvažujeme nad významem spojení jako *spáry smrti, dech smrti, mrtvá slova* atp. Jinými slovy, zkoumáme smrt jako oblast zdrojovou, pojem smrt je nosičem jiného významu. Jak připomíná Vaňková (2007, s. 64), pátráme po významu systémových, ale především textových konotací.

Na základě detailní analýzy textového materiálu můžeme rozlišit několik významových skupin, které lze v rámci kontextu české metalové hudby považovat za prototypové, nebo přesněji řečeno za centrální. Jelikož je, jak jsme zmínili ve třetí kapitole, i metalová komunita rozrůzněna do mnoha subžánrů, nalezneme i v rámci námi analyzovaného materiálu mnohdy zcela odlišná pojetí konceptu smrti. Mnohá z nich se zdají být běžnými a nejspíše bychom je našli i v hudebních textech jiných hudebních stylů; to, co zde stojí za zaznamenání, je zvýšená frekvence těchto

konceptů v textech metalové hudby. Nacházíme však i pojetí méně obvyklá a těm v následujícím textu budeme věnovat zvýšenou pozornost.

5.2. ANALYZOVANÝ MATERIÁL

Zkoumáme-li pojem smrti a výskyt slov od indoevropského základu *mer-* v metalových textech, je třeba si v první řadě uvědomit, že předkládaný vzorek není úplný. Do naší práce bylo možné včlenit pouze jazykově české texty nebo takové cizojazyčné, k nimž sami tvůrci poskytují na svých internetových stránkách oficiálně schválené překlady. Problematikou zařazení původně anglických textů jsme se zabývali delší dobu, nakonec jsme se však rozhodli do materiálu zařadit překlady. Je-li totiž naším cílem zachycení toho, jak čeští metaloví interpreti (příp. jejich textaři), a tím následně i celá komunita konceptualizují téma smrti, není možné vynechat jejich umělecké projevy v cizím jazyce. Navíc je třeba zohlednit fakt, že hlavním důvodem, proč texty v angličtině vznikají, není snad větší výrazový potenciál tohoto jazyka, ale možnost dalšího uplatnění repertoáru v cizině. Tyto texty totiž neodrážejí anglický, příp. americký způsob myšlení a konceptualizace světa, ale samozřejmě ten český. Jsou psány českými autory, kteří mnohdy angličtinu ovládají jen průměrně. Naopak mnohé překlady těchto textů do češtiny jsou přebásňovány, a převyšují tak svou literární kvalitou anglické originály. Překlady neautorizované, nalezené na jiných než oficiálních stránkách interpretů, nemohly být pro účely práce uznány za relevantní, není v našich silách kontrolovat jejich správnost a kvalitu provedení. V rámci výzkumu jsme prozkoumali všechny dostupné texty kapel a interpretů, kteří se v seznamu tvůrců vhodných pro potřeby této práce objevují.²⁹ Z nich byla pro účely

²⁹ Výchozím bodem pro hledání byla databáze internetových stránek metalových kapel na www.allmetal.cz

práce zajímavá přibližně desetina, v ostatních se tematika smrti neobjevovala nebo se objevovala jen velmi okrajově.

5.3. TEMATICKÁ KOGNITIVNĚSÉMANTICKÁ ANALÝZA

5.3.1. Onomaziologické hledisko

5.3.1.1. Atributy smrti

Výrazem atribut míníme v následujícím textu charakteristickou vlastnost³⁰ připisovanou smrti nebo průvodní jev či okolnost se smrtí úzce související, ji charakterizující. Patočková (2006, s. 29-30) jako asociace spojené se smrtí v této souvislosti zmiňuje **spravedlivost, neúplatnost, neodvratitelnost, ukrutnost, všudypřítomnost** (srov. také Navrátilová, 2004. s. 168), a dále **definitivnost**. Pozornost autorka věnuje i chuti (**hořká**) a především barvám (**černá, bílá, červená, ale i zelená**) spojovaným se smrtí. V metalových textech se mnohé z těchto atributů objevují, dominantní pozice však obsazují atributy jiné.

5.3.1.1.1. Ticho

Ticho souvisí a bývá spojováno s výrazy jako klid, zmlknout či umlknout (navždy). Ticho se používá jako atribut smrti velmi často, smrt tiše přichází, lidé v tichosti umírají, jejich hlasy navždy utichají, smrt bývá nazývána světem či říší (věčného) ticha apod. Takovéto pojetí smrti mívá nezřídka pozitivní vyznění, je bráno jako vysvobození, únik, člověk stíhaný útrapami života „už má konečně klid“.

³⁰ V následující kapitole pak u atributů antropomorfizované smrti nepůjde jen o vlastnosti, ale i předměty a části těla.

Tato konotace se objevuje v textu „Vyškrtnut ze seznamu mrtvých“ od skupiny *Alienation mental*, vypovídá o neustálém, ale také nechtěném koloběhu znovuzrození, ze kterého by byla smrt jednou provždy vysvobozením:

*Křeč ozubených mechanismů
skřeky, při nichž ztrácíš naději
naději na poklidný úvod
do říše ticha a prázdnoty*

Nejfrekventovanějším spojením je v analyzovaných textech *tichá smrt*. Nalezneme jej v textu kapely *Debustrol* „Vnitřní jizvy“ (*Tak ti přísahám / když smrt tam v hloubi tichá / zařvi zmučený / dětství je mrtvý*), dále ve skladbě „Deborah“ plzeňských *Interitus* (*já vím, že smrt je tichá*), v písni „To face the end (Tváří v tvář smrti)“ od *Silent stream of godless elegy* (*Přinesl jen tichou nespravedlivou smrt*) a také u *Tortharry* ve skladbě „Vzpomínka“ (*vzduch přetéká tichou smrtí*).

Spojení zemřít v tichu, potichu či v klidu nalézáme u *Praetorian* ve skladbě „Pírka z křídel“ (*Zemřít v klidu / odlétnout ze země / vždyť život půjde dál i beze mě*) a u *Crusher* v písni „Gloomy autumn (Smutnej podzim)“ (*Smutnej podzim / plazí se mi po duši / beze svého království / umírám potichu*).

Ticho a klid s ním spojený spjaté se smrtí se objevují i u skupiny *Euthanasia* v písni „Dance on the grave (Tanec na hrobě)“ (*Tanec poslední / nade mnou zas zní / U mého hrobu – teď ticho je lék / nemůžeš za mnou*) a také u *Master's Hammer* v písni „Duše nesmrtelných“ (*Na druhém břehu mrtvolný klid*).

5.3.1.1.2. Samota

Mluvíme-li o smrti v tichosti, jedná se o smrt v ústraní, mimo zájem ostatních lidí, tedy o samotu. **Samota**, ač také souvisí s tichem a klidem, bývá na rozdíl od nich pocítována spíše negativně. Umírá-li člověk o samotu, znamená to, že nemá dost příbuzných či přátel, kteří by o něj jevíli zájem, ani když prožívá poslední chvíle na tomto světě. Zároveň však smrt zakládá stav věčné samoty zemřelého a také tím, že někdo zemře, „zanechává“ o samotu své blízké. Takto nahlížena souvisí samota se smrtí třemi odlišnými způsoby. V analyzovaných textech pak ještě nalézáme tematizovaný rozdíl mezi samotou člověka bez lidí a člověka, kterého opustil i Bůh, což takovou samotu činí absolutní. Právě umírání o samotu nacházíme v textu „Bezsebesam“ od skupiny *Debustrol*, v němž se mluvčí cítí opuštěn Bohem i matkou (*Váš Bůh mě vopustil; bez své matky umírám*).

V textu „Polibek bleskem“ stejné kapely nacházíme vyjádření samoty (*Jediná cesta / mrtvým těm v osamění*). Smrt o samotu je také tematizována v textu „Sebevražďologie“ skupiny *Territory*:

Sám na svém temném místě

tváří v tvář sálající bolesti

mé tělo se chvěje

můj mozek usíná.

Samota se smrtí však souvisí i jinak. Smrt jednoho člověka způsobuje samotu druhého. Tato asociace se nachází například ve dvou textech od *Silent stream of godless elegy*. V textu „I would dance (Tančila bych)“ je konceptualizována smrt milého a smutek jeho dívky:

Ráno vstávám, šat oblékám

smutek temný v tváři mám

samotinká věnec splétám

u křížku sedávám.

V textu písně „Together (Spolu, však ne jako jeden)“ je konceptualizována samota duší po smrti:

Ukryti hluboko v matičce Zemi dlí,

spolu

však ne jako jeden.³¹

5.3.1.1.3. Smutek, pláč, truchlení

Smutek, pláč a nářek nad mrtvými jsou typickými znaky doommetalových textů, proto v příkladech také převažují texty doommetalových kapel. Truchlení najdeme v písni „Tanelorn“ skupiny *Guernica*:

Vzpomínky a žal vrátí se ve chvíli nejtěžší

Smrti paradox, nevidoucí oči vidí víc.

Intenzivnější emoce jsou vyjádřeny v textech skupiny *Interitus* „Tredon“ (s očima v slzách vidím hrob tvůj) a „Deborah“:

V beznaději a slzách klopýtáš

vidím smrt, která přichází...

Velmi ponuře působí čtení či poslech písně „V zahradě mrtvých nymf“, kde je zdůrazněna souvislost hrobů a smutku:

V zahradě mrtvých nymf

³¹ Píseň vypráví o hluboce se milujícím páru, který byl po smrti rozdělen – každý byl pohřben jinde – a jejich duše teď nešťastně bloudí o samotě.

*listí padá do útrob země
v zahradě mrtvých nymf
mlha padá na hroby smutku.*

Pro skupinu *Dissolving of Prodigy* je smutek po zemřelých jedním z nejfrekventovanějších námětů – na ukázkou vybíráme tři texty; nejprve uvádíme sloku písně „Nad hrobem mé lásky“:

*Nad hrobem mé lásky spatřím své srdce,
nad hrobem mé lásky budu umírat
(...) zjizvená je má hrud' a truchlivý je můj příběh.*

Hluboký smutek matky, která vidí umírat svého syna, nalézáme v písni „Trýzeň ve slepých očích“:

*Pomstychtivá, ale plná slz je zloba matky,
která smrtí nejbližšího tone v mukách zármutku
korunovaná bezedným steskem
bezradně hledá v očích smrti odpuštění.*

Zajímavé a nezvyklé je pojetí, kdy po své milé truchlí zemřelý – lyrický subjekt písně „Modlitba pro lásku“:

*Ach ne, já odešel a ztratil svou lásku
Ve snu viděl jsem ji mé mrtvé tělo objímat.
Já truchlil pro ni, ano, já truchlil a doufal,
že v novém bytí mém najdu ji snad.*

„Ranou osudu“ přišel o svou lásku lyrický subjekt stejnojmenného textu skupiny *Karakum* a se slzami smutku na ni vzpomíná:

*Odešlas na onen svět
kdo mé slzy osuší
sníh co na tvůj hrob dneska pad'
nechává v mé duši chlad.*

Slzy jsou typická asociace se smutkem a tím i se smrtí a jsou tedy pro doommetalové texty také typické. V našem výběru byly představeny jen ty nejfrekventovanější projevy smutku, většina doommetalových textů vyznívá velmi podobně a jen výjimečně sahá k jiným námětům.

5.3.1.1.4. Zima, chlad

Mrtvé lidské tělo je na rozdíl od živého chladné. Posmrtné ochladnutí těla na teplotu okolí je jednou ze známek smrti. O smrti mluvíme jako o chladu, zimě nebo mrazu. Nehledě na to, jaké pocity v nás smrt vyvolává – mluvíme o „mrazení“ a často nám z ní „jde mráz po zádech“, někdy říkáme pocitu chladu také, „že na nás sáhla smrt“.

Spojení slov smrt a chlad/mráz nebo chladný/mrazivý nalézáme v mnohých textech, např. u *Cruel Barbarian* v textu „Tanelorn (Město v srdci)“ (*krásu magickou uzavře navždy smrti chlad*), u *Debustrol* v písni „Závrať“ (*Smrt je mrazivý dech*) nebo u *Sacrist* ve skladbě „Ledová královna“:

*Z hrobu vstává Bílá smrt,
je tak chladná a její slova, co vyřkla, tak žhnou,
jsou to slova mrtvých.*

V písni „Vynášení zimy“³² od *Cruel Barbarian*, která popisuje prastarý západoslovanský rituál (Václavík 1959, s. 157), má smrt „oči modré, jsou jako led“. Spojování smrti se zimou je známé již odedávna, zima byla v dřívějších dobách mnohem nebezpečnější a pro nemocné a slabé byla vážným smrtelným nebezpečím. Rituál vynášení zimy je velmi frekventovaným tématem v lidových písních (srov. Patočková 2006, s. 42-43).

O smrti se v metalových textech dále mluví jako o „mrazivém spánku“ (*Salamandra*: „Mrtvý / Temný zpěv“), „ledovém nekonečnu“ (*Root*: „Prokletí – Durrón“) nebo „království ledu“ (*Tortharry*: „Návrat do prázdnoty“). Smrt jako pronikání chladu popisuje text havířovské skupiny *Euthanasia* „Dance on the grave (Tanec na hrobě)“ (*Když chlad proniká, pohaslá těla jdou spát, zanikám*), mrtví v textu skupiny *Tisíc let od ráje* „Znič ty, kteří ničí“ jsou „chladni jak slova, kterými se obhajují“. V dalším textu *Euthanasie* „Thoughts on living (Myšlenky na život)“ smrt vzbuzuje „pocitu chladné, když už se blíží“, v textu „Mystická slova moudrých“ od *Root* je „mysl mrtvá, studený mráz“ a v textu „Nůjak“ od *Cruel Barbarian* je smrt vyjádřena gradujícím spojením „mám mrtvé srdce, tvář studenou“. V textech *Interitus* nacházíme následující obraz:

Spatřil jsem tělo Tvé

Na chrámových schodech

Chladné jako smrt sama.

³² Figurína Morany jako bohyně smrti symbolizující zimu se v českém prostředí dosud v některých oblastech na jaře vynáší jako symbol konce zimy.

5.3.1.1.5. Strach

Atribut strachu v souvislosti se smrtí nacházíme v různých obměnách – v kapitole o attributech antropomorfizované smrti se pozastavujeme u toho, jak smrt své oběti děsí. Zde rozebíráme pohled z obrácené perspektivy, tedy lidský strach ze smrti a jeho způsob vyjádření v metalových textech.

V textu „Právo chcípnout“ od *Debustrol* je strach ze smrti vyjádřen a pojmenován explicitně:

Bez života smrt

A ze smrti strach

Moje vlastní já se mnou obrací

Atmosféra strachu a děsu je kromě uvedených pasáží velmi častou asociací v mnohých deathmetalových a blackmetalových textech. Jelikož se jí však většinou dosahuje především pomocí instrumentální složky písní, nebudeme se jí zde více věnovat.

5.3.1.1.6. Černá barva – barva smutku a temnoty

Zeptáme-li se dnes kohokoliv, jakou barvu si se smrtí spojuje, řekne nejspíše, že černou. Patočková zmiňuje souvislost označení *černá smrt* s morem a dále uvádí, že černá barva bývá prisuzována jakémukoliv umírání nejspíše kvůli tomu, že smrt společně s nocí a spánkem tvoří opozici k životu, dni a bdění. Dále zmiňuje spojitost barvy smrti s pohřbíváním do „černé země“ a časté označování smrti jako *černého pátku* (Patočková, 2006, s. 30-31). Zajímavé je, že pro všechny Slovany byla vždy tradiční barvou spojovanou se smrtí **bílá**. Smrt v představách Slovanů chodila vždy zahalená v bílém rouchu, ne v černém plášti (Navrátilová, 2004, s. 171-172). Původ

této skutečnosti Heinz-Mohr (1999, s. 253) vysvětluje následovně: „Protože v symbolickém pojetí předchází životu smrt a každé zrození je znovuzrozením, je bílá především barvou smrti a smutku.“

O černé dále uvádí, že černá je stejně jako bílá barvou absolutní hodnoty – může znamenat nepřítomnost nebo sumu ostatních barev, tedy jejich negaci nebo syntézu. Symbolicky je chápána většinou negativně, symbolizuje noc, zhoubu, smrt a také říši smrti. Zatímco smuteční černá představuje zármutek postrádající naději, nenávratný pád do prázdna, smuteční bílá má oproti tomu cosi mesiášského, nadějeplného (Heinz-Mohr 1999).

Černá jako barva smrti, tmy a noci se objevuje v textu *Cruel Barbarian* „Requiem?“

...noc temná, kaše černá, životu není věrná

Jako barvu smutku spojovaného se smrtí nalzáme černou (barvu havraních křídel) v textu „Mohylové hroby“ od *Dissolving of Prodigy*:

Člověk bídný na havraních křídlech nechá se nést

té barvě smutku budiž odebrána čest

až jednou vynesou jej mezi bohy

neuzře kořist, jen mohylové hroby.

V písni „Už ho vezou“ od *Arakain* na pohřbu „vlajou za zdí černý prapory“, ve skladbě „Prokletí hor“ od *Rimortis* jsou mrtví muži líčeni jako „černé růže“, v písni „Moje jméno“ od *Root* kanou smrti z prázdných očních důlků černé perly, bohyně smrti Morana má v písni od *Salamandry* „nejčernější křídla“.

5.3.1.1.7. Krása a pozitivní vidění smrti

Smrt je v převážné většině zpracovávaných textů vnímána velmi negativně, přesto se však výjimečně objevuje její kladné hodnocení a pozitivní konotace. Pozitivní vidění smrti není v metalu konceptem dominantním, přesto jej ale můžeme považovat za příznačné. Za jeden z hlavních důvodů můžeme považovat to, co bylo zmíněno ve čtvrté kapitole, totiž, že metalová hudba vznikala postupně jako reakce na mnohé směry vesele až naivně oslavující život a lásku, zatímco každodenní realita se tvůrcům textů zdála jiná. Především to platí o vzniku extrémnějších odnoží metalu v osmdesátých letech, které reagují na tehdy velmi oblíbený a víceméně již do popkultury směřující glam metal. Když se interpreti vymezovali proti život oslavujícím a hédonistickým textům, nejjednodušší cestou bylo šokovat a namísto života začít oslavovat a uctívat smrt.

Nelze však říci, že by pozitivní vidění smrti v metalovém kontextu převažovalo. Souvislost krásy a smrti je záležitost pro metal typická, ačkoliv ne (alespoň co se týče analyzovaného vzorku českých textů) s vysokou frekvencí. Často jej nalézáme v textech ovlivněných fantasy a středověkými motivy, kde je smrt líčena jako přirozená součást života, resp. jako hrdinská, dále v satanistických a okultistických textech, v nichž je smrt fanaticky oslavována a vzývána.

Přímá souvislost krásy a smrti je podávána v písni „Svízel přítula“ z tvorby skupiny *Cruel*:

Jednou zdolá a ty půjdeš z kola

za smíchu půlnočních snůlků, básníků.

Vždyť všechna krása se sytí ze smrti

Dalším příkladem je text skupiny *Root* „Podivná nádhera hrůzy“:

Vkrádá se nám do snů

květy lotosů s vlčími zuby

překrásné krajiny s mrtvými

dech beroucí krása smrti.

Pozitivní vidění smrti je nejčastějším motivem v satanistických textech skupiny *Master s hammer*, často se jedná o toužebné očekávání smrti ve jménu d'ábla, jako je tomu ve skladbách „Za smlouvou pekelnou“, smrt se tu asociuje s vrcholem, cílem, kterého chce lyrický subjekt dosáhnout jinou vírou:

Touha po smrti je silnější než já,

opouštím svět ve jménu d'ábla,

ve jménu toho, v koho teď věřím,

do jeho péče svou duši svěřím.

Podobně v textu „Pád modly“ vidí mluvčí svou smrt jako požehnanou (od d'ábla):

My už budem umírat s požehnáním

ničitelů falešné víry!

Pozitivní vidění smrti, které je v metalových skladbách rovněž frekventované, se dále odráží v pojetí smrti jako začátku. Příkladem může být tradice vydávání deathmetalových výběrů pod názvem *Death is just the beginning* („Smrt je jen začátek“ – přel. JH). V našem textovém materiálu nacházíme dva příklady a opět se jedná o texty *Master's Hammer*; prvním je „Zapálili jsme onen svět“.

*Nastává noc duševních sebevrahů
neloučíme se však se světem
ledové krystalky už vraždí oblohu
konečně spatříme obrysy vzdálené (...)
Duše uprchlé z života vězení
na pevné zemi víc nespočinou.*

Pozitivní vidění smrti lze vyčíst v uvedeném textu z toho, že se mluvčí na smrt těší, navíc život považuje za vězení. V dalším textu s názvem „Věčný návrat“ je koncept smrti jako začátku obsažen ještě výrazněji:

*A smrt je konec jenom pro někoho
zato my vám ještě ukážem.*

Oslavu smrti jako aktu obětování vykonaného vrahem nebo manipulátorem lze vyčíst z textu „Peruť“ od *The Switch*:

*Mizíš mi v rohu – slavím smrt
Lesy páchnou bez hlesu
Vítám objetí slz
Podlehni, skoč z útesu!*

Touha po smrti a pozitivní vztah k ní nacházíme také v textech písní „Zločin z nevinosti“ (*Šílím půvabnou vzpomínkou na smrt*) a „Likvidace“ (*MILUJU SMRT, dneska tu chcípneš*) od *Debustrol*.³³ Vyloženě pozitivní vztah (přátelství) nalézáme v písni „Upálení“ od *Root*, kde je smrt popisována jako „přítelkyně“ (viz dále).

³³ Zatímco v prvním případě se jedná o skutečnou touhu po vlastní smrti, druhá ukázka je výpověď sadistického vraha, který smrtí míní zabíjení druhých.

5.3.1.1.8. Osudovost a neodvratitelnost

To, že se nelze smrti vyhnout a že je vůči ní jakýkoliv odpor marný, je často tematizováno v lidové tvorbě (srov. Navrátilová 2004, s. 173 a Patočková 2006, s. 29). Asociaci nevyhnutelnosti nalezneme ve skladbě „Hořící mosty“ z dílny *Dissolving of Prodigy*:

*Marné je přemítat v poslední křeči,
Jak zažehnat smrt poslední řečí.*

O tom, že osudu smrti uniknout nelze, hovoří i dva texty od šenovské *Salamandry*. Prvním je „Calm down the fury“ („Konejšení běsů“), kde je smrt jedinou možnou budoucností:

*Abychom ukonejšili běsy,
je osudem tohoto muže zemřít.
Abychom znovu nastolili naši říši,
učiníme tuto oběť.*

Druhým zmiňovaným textem je „Mrtvý / Temný zpěv“:

*V tuto mystickou hodinu
Se nepokoušej utéct,
Jsem tvá smrt, neutečeš,
Neunikneš krvavému osudu,
Neschováš se před duchy mrtvých.*

V obou písních je tedy silný sémantický rys neodvratitelnosti.

5.3.1.1.9. Prázdnota

Lidská fantazie má své meze. Kromě mnohých poměrně detailních představ o smrti se objevují i představy velmi nekonkrétní, které ve spojení s negativními konotacemi často vyvolávají asociace **prázdnoty**. Jako „říše ticha a prázdnoty“ je smrt znázorňována v textu „Vyškrtnut ze seznamu mrtvých“ od *Alienation Mental*, jako prázdnota je smrt označována i v textech skupiny *Tortharry* „Návrat do prázdnoty“ a „Vyznání prázdnoty. V písni „Requiem?“ od *Cruel Barbarian* je smrt popisována jako „síně prázdná“ a duše umírajícího je konečně „prázdná“:

*Křič, když duše zaniká,
zlou dírou, země tě polyká (...)
Noc temná, kaše černá, životu není věrná
mléčnou dráhou se dostanu do síně prázdná.
Stejná jak komet hejna, jak láska neprodejná,
vzpomínkou jenom zůstanu, duše je prázdná.*

5.3.1.1.10. Ostatní atributy

Dalších atributů bychom mohli nalézt bezpočet, zaměříme teď svou pozornost pouze na několik takových, které se nám zdají důležité a které se ve zkoumaném materiálu objevují více než jednou. Jde o atributy časté i mimo kontext metalové hudby, běžně známé z frazeologie, které zaujímají centrální pozice v českém jazykovém obrazu světa.

Velmi často se se smrtí pojí a asociuje **bolest** – nacházíme ji v textech „Zrůdná květina“ od *Territory* (*Zemřeme společně ... v palčivé bolesti*), „Vnitřní jizvy“ od

Debustrol (zemřít bolestí), „Jezdci v mlhách“ od Salamandry (přinést smrt v bolestném utrpení) a u Unborn v textu k písni „Hranice“ (tkáň odumírá, bolest a strach).

Se strachem a prázdnotou souvisí atribut **tajemství** – v již citovaném textu „Géniové“ od *Master’s Hammer* je smrt pojmenována jako „říše strašlivých tajemství“ a spojitost smrti s tajemstvím nacházíme i v písni „Vítej v likvidaci“ od *Debustrol (Yeah, objevit smrt a tajemství)*.

Jeden z nejčastějších atributů smrti v lidové tradici – **spravedlivost** – nacházíme i v českých metalových textech, konkrétně v písni „Equirhodont – Velký mág“ od *Root*, kde je spravedlivé počínání smrti konceptualizováno jako zaplacení daně („smrtí platí všichni živí“).

Častým negativním atributem smrti je **zapomnění** – ať už jako důsledek „vyprázdnění duše“, nebo spíše jako zapomenutí na zemřelé blízké či významné osoby. Tato konotace se objevuje v textech „Střepy nejistoty“ od *Colymbosathon Eclecticicos (hniju v zapomnění časem)* a „Úsvit legend“ od skupiny *Salamandra*:

Starodávný příběh už dovyprávěl (...)

dávno zapomenuta je vzpomínka

mrtví jsou hrdinové minulosti.

5.3.1.2. Metaforická povaha lidského konceptuálního systému

Jak bylo v úvodu zmíněno, budeme se při třídění jednotlivých motivů smrti obsažených v analyzovaném materiálu držet principů a termínů navržených Georgem Lakoffem a Markem Johnsonem v knihách *Metafory, kterými žijeme* a *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Vycházíme z jejich zjištění, že lidský konceptuální systém má

metaforickou povahu,³⁴ přičemž nejdůležitějším zdrojem jazykových pojmenování skutečných předmětů a jejich hodnocení je subjektivní lidský prožitek vlastní **tělesnosti**. Na základě jazykových příkladů vymezují Lakoff s Johnsonem tři hlavní skupiny metafor, a to metafory **strukturní, orientační a ontologické**, vedle toho vymezují ještě **metonymii** a dále **personifikaci**, kterou řadí k metaforám ontologickým.

Z prožitku tělesnosti se odvíjí orientace člověka v prostoru – vycházejíce z pozice svého těla určujeme, co je vpředu, vzadu, pod námi, nad námi. Z tohoto prožitku přímo vycházejí tzv. **metafory orientační**. Určité směry nebo pozice nám přijdou jako lepší (pozitivní), jiné jako horší (negativní). Tato poznávací schémata jsou následně přenášena na další pojmenování – např. co je DOBRÉ, je NAHOŘE a VPŘEDU, co je ŠPATNÉ, je DOLE a VZADU.

Další skupinou jsou **metafory strukturní**, které se vyznačují tím, že strukturují určitý pojem na základě jiného pojmu, a to tak, že tvoří provázaný systém. Příkladem z knihy *Metafory, kterými žijeme* je schéma LÁSKA je VÁLKA, neboť mluvíme o *dobývání ženy* či *jejího srdce*, o *prolomení ledů* či *zábran*, o *usmiřování* – tedy *uzavírání míru* nebo také *příměří* atp.

Metafory ontologické jsou založeny na tom, že pojímají věci běžně označované abstrakty (myšlenky, pocity, události, jevy) jako entity a substance. Ontologické metafory vycházejí z tělesného prožitku těla jako nádoby, která je oddělena od okolního světa naší pokožkou, která v tomto kontextu symbolizuje hranici toho, co vnímáme jako uvnitř a co vně nás. K ontologickým metaforám Lakoff

³⁴ „My jsme naproti tomu [že se lidé bez metafory docela dobře obejdou – pozn. JH] zjistili, že metafora prostupuje celý náš každodenní život, a to nejenom v jazyce, nýbrž i v myšlení a činnosti. Náš obyčejný pojmový systém, v jehož rámci jednak myslíme, jednak i jednáme, má v podstatě metaforickou povahu.“ (Lakoff – Johnson 2002, s. 15)

s Johnsonem řadí i personifikaci, která se řídí principem **antropomorfizmu**, neboli „jevu založeném na přenášení lidských vlastností, charakteristik a podob na předměty neživé přírody, přírodní síly, mytologické bytosti, představy bohů ap.“ (Petráčková, Kraus 2000, s.62). Pro přehlednost rozdělujeme v naší práci antropomorfizaci smrti na vnější (přenášení lidské podoby) a vnitřní (přenášení lidských vlastností a chování).

5.3.1.2.1. Ontologická metafora SMRT je BYTOST / OSOBA

5.3.1.2.1.1. Podoby smrti

Obr. 1

Smrt se v metalových textech objevuje v nejrůznějších podobách.

V českých metalových textech je obecně nejrozšířenější antropomorfizovaná podoba smrti jako smrtky nebo smrtáka, tedy kostlivce nebo stařeny v černém plášti či rubáši s kapucou (kápí) a s kosou přes rameno. Takovéto zobrazování smrti najdeme v metalovém kontextu velmi často. Některé kapely (např. finští *Children of Bodom*) postavy smrtáka (angl. reaper) využívají dokonce jako jakéhosi maskota, který je vypořádán na každém z jejich alb, a jedno z nich jej má dokonce i v názvu (Follow the reaper – „Následuj smrtáka“ – viz obrázek 1). Zatímco v anglickém kontextu převažují zpodobnění smrti jako muže, v českém a stejně tak i slovanském (Němec 1994) jazykovém obraze světa převažují představy smrti jako ženy. Tato skutečnost je pravděpodobně ovlivněna gramatickým rodem slova smrt v češtině, z něhož pak zřejmě vyplývá představa mluvčích o jeho rodu přirozeném. Na rozdíl od češtiny je

ych meta

však smrt například v němčině maskulinem (der Tod). Ani tento aspekt samozřejmě nemusí být jednoznačně určující pro to, jak je smrt v literatuře a v návaznosti na to i v představách lidí zobrazována. Např. ve fantastických románech pro mládež od *Cornelie Funkeové*, které tvoří sérii *Tintenwelt* (Inkoustový svět), je smrt navzdory gramatickému rodu v němčině také představována jako moudrá bytost ženského pohlaví, která řídí osudy lidí. Zde je možný vliv archetypů evropského kulturního okruhu, ve kterých je žena považována především díky své mateřské úloze za zástupkyni „toho dobrého“, zatímco muž zastupuje agresivitu, boj, tedy zlo.

Antropomorfizovaná smrt je explicitně zmíněna v mnohých textech. Kromě textů citovaných v následujících kapitolách je to např. píseň od blackmetalistů *Root* „Upálení“. V ní se setkáváme se smrtí ženského pohlaví, která zde však na rozdíl od textu předcházejícího reprezentuje smrt pomocnou – přítelkyni (*Stojím tváří v tvář / své přítelkyni smrti*),³⁵ v „Pohanské“ od *Silent stream of godless elegy* je to živá – neživá věrně čekající a zpívající „ona“:

Ležím v trávě / oči se klíží
ranou v hlavě / krev vytéká
Cítím kroky / vím, ona se blíží
věrně čeká / na člověka
Znám ji dlouho / v patách mi kráčí
včera tamti / dnes tedy já
Ona zpívá / Od hor se mračí
*Mrtvá, živá / a není Živa*³⁶.

³⁵ Smrt je líčena pozitivně, k této problematice viz dále.

³⁶ Živa (také Šiva, Šiwa, Sieba nebo Razivia) byla slovanská bohyně života, plodnosti a lásky.

Jako žena je znázorněna smrt také v textu „Stará země“ Moravanů *Dissolving of prodigy*, konkrétně jako „žena moudrá, která život znala“. Zajímavý je zde kontrast toho, že ač smrt život zná, přesto (nebo právě proto) jej bere.

Smrtka vystupuje i v jednom z textů legendy českého metalu, skupiny *Arakain* „Madam tasemnice“. Než by mluvčí trávil čas s vyhublou a výživou posedlou „madam tasemnicí“, raději „paří se smrtkou v baru“.

V textu heavymetalových *Krleš* „Ještě jednou?!“ se „smrtka kření napitá jak veš“.

Bez bližšího popisu částí těla nebo tváře, přesto však antropomorfizovanou smrt nalézáme také v textu „Na západní frontě klid“ od *Krleš*, kde „smrt s rejčem zákop obchází / los vybírá“. Atribut kopy je tu nahrazen rýčem, který v kontextu zákopů a války působí věrohodněji a emotivněji. V textu „To“ (také od *Krleš*), inspirovaném knihou Stephena Kinga, je vraždící monstrum popisováno jako smrt slovy „Já vidím právě smrt rozesmátou / chodí po špičkách kolem nás.“

Sečteme-li výskyt všech takto explicitně antropomorfizovaných pojetí smrti³⁷ ve zkoumaném materiálu, dojdeme k počtu třinácti. V jednom případě („Příchod zla“ od *Debustrol*) se jedná o mužskou podobu smrtáka, v dalších třech je její podoba neurčitá (postava v černém plášti, bestie, smrt s rejčem), v ostatních devíti je pak ztělesněna osobou ženského pohlaví. Ačkoliv tedy mnohé z analyzovaných textů jsou napsány původně anglicky, je na základě těchto výsledků patrné, že i anglicky píšící čeští metaloví textaři vycházejí ve svých textech z českého, resp. slovanského konceptu smrti.

³⁷ Rozumějme tím takovou antropomorfizaci, kdy smrt nabývá fyzické podoby člověka. Antropomorfizacím, u kterých půjde pouze o přenesení lidských pocitů a vnitřních vlastností, duševních pochodů, příp. chování na jinak abstraktní smrt, se budeme věnovat v dalších oddílech textu.

5.3.1.2.1.1. Vybavení antropomorfizované smrti – její „atributy“

Atributy smrti jako osoby lze rozdělit do dvou základních skupin. První jsou předměty, které k personifikované smrti neodmyslitelně patří a se kterými je zobrazována, jako jsou už výše zmíněné černý plášť, kosa, ojedinele rýč a kostěná flétna.³⁸ Druhou skupinou jsou především části těla, které užívá k usmrcování. Nejčastěji jsou zastoupeny ruce a ústa, případně samotné zuby.

5.3.1.2.1.1.1. Kosa

Obr. 2

Kosa³⁹ ke smrti v jejím personifikovaném pojetí neodmyslitelně patří a mezi atributy zaujímá společně s pláštěm centrální postavení. O tom svědčí i ta skutečnost, že se její vyobrazení objevuje v logu nejedné metalové kapely. Z neznámějších lze uvést

např. americké *Death* či finské *Children of Bodom* (obrázky 2 a 3). Podobně bývá používána stylizovaná lebka.⁴⁰ Z českých skupin jmenujme alespoň zástupce parodistického metalu *Flussor* (viz obrázek 3), kteří mají ve svém logu rozšklebenou lebku na místě písmene o. Jako ženu s kosou nalezneme smrt v jednom z prvních textů českobrodské kapely *Cruel Barbarian* „Svatba“ („Jdu si pro svou nevěstinku – KOSATOU!!). V něm je smrt

Obr. 3

³⁸ Viz píseň „Moje jméno“ od skupiny *Root* a analýza v konceptu jedné z následujících kapitol.

³⁹ „Již v raných dobách se stala symbolem smrti; v ruce kostlivce se však objevuje teprve od konce 15. století. Renaissance často vkládá kosu do rukou Saturnovi, kulhajícímu bohu času. (...) Společně s motivem tance smrti poukazuje také na vyrovnávající spravedlnost smrti; je to jakési memento mori, upamatování na křehkost člověka.“ (Heinz-Mohr 1999, s. 106)

⁴⁰ Symbolizovaná lebka se zkříženými hnáty se používala jako znamení smrti mj. na náhrobních kamenech. Odtud svůj znak nejspíše vzali piráti – jejich vlajka se nazývá *Jolly Roger*, což je pravděpodobně zkomolenina původního „*Jolie Rouge*“ („rudá vlajka“ – přechůdce černé). Každá pirátská loď mívala svého vlastního *Jolly Rogera*, existovaly varianty se zahnutými šavlemi místo hnátů, s lebkou z profilu, ale také s celým kostlivcem a někdy i s přesýpacími hodinami (Platt 2004, s. 34-35)

metaforizována jako nevěsta s kosou, která mluvčímu přináší smrt. Smrt je tedy zároveň pojímána jako sňatek (viz dále). Smrt poznáváme pouze podle kosy a podle toho, že se smrti obvykle říká zubatá a řidčeji i kosatá.⁴¹

V textu „Příchod zla“ od *Debustrol* je explicitně pojmenovaná smrt – smrt'ák – také vybavena kosou:

Život vyprah' navždy

Zbyly tu jen vraždy

Smrt'ák kosu zvednul

Anděl s hrůzou zblednul

Zajímavé je zde zjevení (strážného) anděla, který se po boku smrt'áka jeví jako zcela bezmocný nebo alespoň zstrašený. Takové zobrazení evokuje nezvyklou interpretaci křesťanského vidění světa, ve kterém sice existují strážní andělé, ale sami mají ze smrti strach, smrt je tedy mocnější než andělé.

U kapely Jiřího „Big Bosse“ Valtera *Root* nacházíme rovněž představu smrti jako postavy s kosou. V písni „Dogrova říše“ se objevuje v ženské podobě.

Města mrtvá, Lidstvo nikde, Démoni se vracejí,

všechno poví Vládcům Hlubin a neslyšně mizejí.

Vycházejí Vládci vzhůru, po Zemi se prochází

Krasy uctivě se klaní, Dáma s Kosou odchází.

⁴¹ Viz také mj. text *Jaromíra Nohavici* *Zubatá a kosatá*

5.3.1.2.1.1.2. Černé oblečení (nejčastěji plášť a kápě)

Černý plášť⁴² (většinou s kapucou nebo kápí) je jediným, a jak už z textu předcházející kapitoly vyplývá, nejen v českém kontextu obecně tradovaným oblečením antropomorfizované smrti, má-li vůbec nějaké.⁴³

Černý plášť akcentují trashmetaloví *Debustrol* v písni „Stopař“, popisující automobilovou nehodu. Právě plášť asociuje v textu smrt:

Pros, škemrej temnotu u silnice

Nechceš bejt v týhle chvíli sám

Stůj, světlo, postava vedle tebe

Vidíš, že má černej plášť.

V písni „Bestie“ kobeřických heavymetalistů *Firezone* je smrt líčena takto:

V děsivém hávu už milióny let

Z neznámých dálek přichází k nám

Bestie v černé kápi, aby ovládla nás

Nastolí běs, setne hlavy

Smrt v této podobě je obávaným krvelačným nepřítelem, o čemž svědčí užití výrazu bestie. Děs z ní vychází i proto, že je zde odnepaměti (miliony let), přesto přichází z neznáma. Přichází za účelem ovládnutí nás – lidí, čehož dosahuje tím, že nám „stíná hlavy“. Představa stínání hlav pak vychází velmi pravděpodobně z obecné představy personifikované smrti, jejímž důležitým atributem je prostředek tohoto stínání – tedy již výše zmíněná kosa.

⁴² Ve slovanské tradici se mluví spíše o rubáši, ale v analyzovaných textech se objevuje pouze slovo „plášť“

⁴³ Někdy bývá zobrazována jen jako „nahý“ kostlivec

5.3.1.2.1.1.3. Ruce

*„Hebrejské slovo ‚jad‘ znamená zároveň ‚ruku‘ i ‚moc‘. To není náhoda: Již odpradávná byla ruka vyjádřením aktivity, moci a panování (Heinz-Mohr 1999, s. 223). Podle kabalistické tradice představuje levá ruka Boží spravedlnost, zatímco pravá milosrdenství (Heinz-Mohr 1999, s. 224).“ Oba tyto pojmy bývají často spojovány se smrtí. V metalových textech se o jejich rukou mluví různými způsoby. Souvislost s rukama, kterými po nás smrt *sahá* (tzn. že člověka uchopuje, když se ho chce zmocnit), je naznačena v textu českobrodských *Cruel* „Svízel přítula“:*

Předtucha, cit, bosou nohou dráždit

tu mrchu co po nás všech sahá ze zvyku.

V úryvku textu „Údolí Hádu“ trashmetalistů *Debustrol* nacházíme výraz ruka, avšak opět jako smrtící nástroj, který chytne, nepustí a drtí „každou formu života.“

Pravda mění se v lež

kterou ruka smrti drží

a každou formu života

svou silou drtí.

Pohlazením ruky bere smrt život v písni „Podivná nádhra hrůzy“ od *Root*:

a oni mlčí – jen tiše leží dávní poslové času

jakoby náhle je pohladila smrt.

Jako poslední zmiňujeme v této souvislosti objetí smrti (při kterém hrají ruce hlavní roli), které nacházíme v textu od skupiny *Krleš*. V písni „O čem vítr zpívá“ je toto objetí vyjádřeno spojením „náruč smrti“, které je dále ještě rozvíjeno spojením „se

*smrtí fúzi navždy uzavřou*⁴⁴, odkazuje ke spojení se smrtí, k němuž dojde tím, že smrt obestoupí muže, sevře ve svém náručí tak, že v něm budou jako v poutech:

*nekonečný bílý sníh
skrývá hroby odvážných
mužů, které nekonečné nutkání
do náruče smrti sráží.
Do banku posedlí hrou
sází život svůj,
se smrtí fúzi navždy uzavřou.
Umírají v poutech drsné romantiky
ztracení.*

Spojení „náruč smrti“ nalezneme v písni „Together (Spolu, ne však jako jeden)“ z alba „Osamělí“ od *Silent Stream of Godless Elegy*, v níž smrt rozdělila dva milence a ti jsou teď oba mrtví, avšak nejsou spolu pohřbeni:

*A TAK VOLÁME BOHY
ABY ZÁZRAK UČINILI
VESMÍREM HNULI
A NÁM DOVOLILI
V NÁRUČÍ SMRTI SPOČINOUT
JEDEN V DRUHÉM.⁴⁵*

Na stejném albu najdeme i píseň „Pohanská“, mluvčím je smrt, která umírající bere do své náruče:

⁴⁴ Zde se jedná o méně obvyklý koncept SMRT je FÚZE/ DOMLUVENÉ SPOJENÍ ČLOVĚKA S NÍ SAMOU

⁴⁵ Užití velkých písmen je součástí autorského záměru – zbytek písně je psán malými písmeny, jen toto závěrečné volání – prosba je pro zvýraznění zapsáno velkými písmeny.

Tak jako není zlato, všechno co se třpytí,

A zima navždy zemi nezamyká

Má náruč není jenom zmar a krupobití

Je věčný spánek znaveného bojovníka.

5.3.1.2.1.1.4. Lebka, ústa a s nimi související atributy

Vedle tradiční lebky jsou kromě úst jako celku jsou častou metaforizací počínání smrti zuby. Lebka s rozšklebenými ústy je součástí loga zástupců parodistického metalu, skupiny *Flussor* (viz obrázek 4). Ústa a zuby smrti neslouží jako zbraň, smrt jimi neútočí na své oběti, spíše je jimi jen straší. Tak se děje v písni „Květy kopretin“ od *Rimortis*:

Života podzim se tak klidný zdál

náhle smrt zuby vycení.

Obr. 4

V již citované písni „Ještě jednou?!“ od *Krleš se Smrtka* „*kření napitá jak veš*“, své nastávající oběti se tedy vysmívá. Zároveň svou oběť děsí vyceněnými zuby. Podobně v písni „Memento mori“ od *Cruel barbarian* „*smrt na lidi nastavuje chřtán*“, čímž dociluje opět strachu obětí.

To v písni „Polibek bleskem“ od *Debustrolu* ústa smrti již usmrcují, zásah bleskem je v textu označován spojením „*polibek smrti*“.⁴⁶

O tom, že jsou zuby jedním z nejdominantnějších atributů smrti, svědčí i hojně využívání pojmenování „*zubatá*“, které nacházíme např. v písni „*You loved the only blood (Tys miloval jen jednu krev)*“ od *Silent stream of godless elegy*:

⁴⁶ V této souvislosti je zajímavé, že dle určité rabínské tradice byla smrt např. Mojžiše pokládána za extatický polibek Boží. (HEINZ-MOHR 1998., s. 206)

Zubatá přišla z vrcholků hor

Za chlapcem a jeho milou

Zubatá přišla z ohnivých hor

Milence rozdělit silou.

5.3.1.2.1.1.5. Další atributy

Ve skladbě „Moje jméno“ od *Root* přibývá mezi atributy smrti ještě flétna z kosti, na kterou hraje smrt tančící nad umírajícím. Přitom jí kanou z prázdných očních důlků černé perly jako slzy.

Ve výše citovaném textu skupiny *Krleš* „Na západní frontě klid“ má Smrtka v ruce rýč, obchází zákopy a „vybírá los“ – náhodně si z vojáků volí, kdo bude její obětí. Rýč jako atribut zosobněné smrti není příliš obvyklý, souvislost je zde však ale jasná. V našich představách si rýč běžně můžeme spojovat spíše s hrobníkem, jehož lze považovat za jakéhosi služebníka smrti. Zároveň je však možné smrt s rýčem považovat za vojáka, který společně s ostatními kope zákopy, jež pak paradoxně padlým vojákům poslouží jako hroby.

Mezi atributy smrtky nenacházíme v analyzovaných metalových textech už nic dalšího, není to ani srp, ani hrábě, pila, svíčka, jehla, nit nebo přesýpací hodiny a meč, jak je v lidové tradici obvyklé a jak to také uvádí Navrátilová (2004). Metalový textař, zdá se, čerpá z prototypických českých atributů a zůstává věrný zaběhaným schématům.

5.3.1.2.1.2. Vnitřní antropomorfizace

Budeme-li vybírat z textů adjektiva a různé přívlastky, případně přirovnání vyjadřující vnitřní vlastnosti či činnosti smrti připomínající člověka, narazíme

především na ty, které pojmenovávají lidské pocity či postoje. Mnohdy jde o označení nečekaná a svou povahou velmi zajímavá.

5.3.1.2.1.2.1. Vlastnosti smrti

Z lidských vlastností jsou smrti v metalových textech připisovány vlastnosti pozitivní. V textu „Stará země“ od *Dissolving of Prodigy* je to **moudrost** („*pěl o ženě, ženě moudré, která život znala*“), v písni stejné kapely „Pocta Moraně“ je to **zasvládlost** („*Ach smrti, tys tak vlídná*“) a v písni „Trýzeň v slepých očích“ je to **slitování** („*Ach úzko matce Balderově je / tak úzko, že smrt se nad ním slituje*“), a dokonce dokáže pocítit i **žal** a **smutek** („*Když závist probouzí bolest / a nevinnost snoubí se s podlostí, / pak žalem truchlí i smrt*“).

5.3.1.2.1.2.2. Činnosti, jež smrt vykonává

Z činností je to **zpěv** a **mračení se** v písni „Pohanská“ od *Silent Stream of Godless Elegy*, ve které smrt „*věrně čeká / na člověka*“ a „*zpívá, od hor se mračí*.“ S výjimkou posledních dvou se jedná o samé kladné, dalo by se říci, že i vzácné vlastnosti či projevy. Smrt je ve světle těchto hodnotících výrazů vykreslena jako zkušená moudrá stará žena, utěšitelka, která rozumí všemu živému.

Kromě „mračení se“ nacházíme ale i další činnosti personifikované smrti. V písni „Lonely (Osamělí)“ od *Silent Stream of Godless Elegy* „*pod ledem v rybníce / číhá bílá smrt*“ a v již citovaném textu *Dissolving of Prodigy* „Stará země“ smrt také „*číhá*“, tentokrát v lese. V textu od *Equirhodont* „*Jezerní květ zla*“ se „*plíživá smrt smutně dívá*“ a podobně v písni „Kněžka“ od brněnských *Tisíc let od ráje* smrt „*mluví, tiše se dívá, říká*“.

V uvedených textech se objevuje i zrak smrti. Pohled smrti je nepříjemný, smrt je líčena jako tichá a někdy i skrytá pozorovatelka, která číhá v ústraní na svou

budoucí oběť. Takovéto vypoodobnění je blízké vlastnostem šelmy, která stejným způsobem v tichosti číhá na svou oběť. Jako přirovnání k divoké šelmě bychom mohli rozumět i označení bestie ze stejnojmenné (výše citované) písně od *Firezone*. K pozitivnímu a negativnímu vidění smrti se ještě vyjadřujeme v dalších kapitolách u atributů připisovaných smrti neantropomorfizované.

5.3.1.2.1.3. Svízel přítula

Píseň „Svízel přítula“ od skupiny *Cruel* je celá o smrti, a protože v celém textu najdeme charakteristik antropomorfizované smrti mnoho, pojednáme o ní samostatně.

Má vlasy jak chomáče bodavých včel,

Trávou se courá.

A do vůně révy přidá svízel, zamíchá.

Já ji chtěl, nedýchá.

Je ostrá když čepel tančí po zádech,

dráždivě svůdná.

A hlína se smývá lépe než krev,

přítulná, bere dech.

Kdo ji měl a směl, tak toho ať sám ďábel zatratí

Předtucha, cit, bosou nohou dráždit

tu mrchu, co po nás všech sahá ze zvyku

Jednou zdolá a ty půjdeš z kola

za smíchu půlnočních snů, básníků

Vždyť všechna krása se sytí ze smrti

Chtěl ji chtěl, ať ho d'ábel má na na ná na na na...

Jen rozpaží objímáš havraní spár, polibky tíží.

Pak žiletky kousnou v zákrytu čar,

závaží, která nic neváží .

Zanechte všech planých nadějí

Ústa voní po jehličí, jazyk po blínu chutná,

Od bolesti nezakřičí, divá sudička smutná.

Celou písní prostupuje atmosféra nebezpečí, varování před smrtí („*chomáče bodavých včel*“, „*žiletky kousnou*“, „*objímáš havraní spár*“, „*mrchu, co po nás všech sahá ze zvyku*“, „*bere dech*“). Ze spojení „*bosou nohou dráždit*“ a „*dráždivě svůdná*“ vyplývá, že smrt člověka láká a že je nebezpečné si s ní hrát. Koncept smrti jako hry není ojedinělý, viz dále. Zajímavé je pojetí svízele jako jedu – svízel sice není jedovatý, následnost spojení „*trávou se courá*“ (a hledá jedovaté byliny) a „*do vůně révy přidá svízel*“ však evokuje postupy traviče. Svízel, ovšem⁴⁷ nepředstavuje nic pozitivního, je nepříjemný, přilnavý, nedá se jej lehce zbavit. Smrt se vykresluje jako pozorovatelka jdoucí člověku v patách. Sleduje jej, a když se naskytne příležitost, udeří. Vypitá réva „*otrávená*“ svíželem na nás přivolá smrt, která je vlastně také jak svízel, vtíravě přítulná. Spojení „*jazyk po blínu chutná*“ v poslední sloce taktéž konotuje otrávení. Začátek sloky připomíná koncepty rozebírané v minulé kapitole. „*Jen rozpaží, objímáš havraní spár, polibky tíží*“ evokuje objetí smrti a polibek smrti, „*pak žiletky kousnou*“ –

⁴⁷ Svízel je dokonce používán jako léčivá bylina.

to jsou opět ústa přinášející smrt. Neodvratitelnost a osudovost smrti vyjadřuje poslední řádek předposlední sloky – „Zanechte všech planých nadějí“. Konec písně, zdá se, už mluví o mrtvém – jehož „ústa voní po jehličí“, je-li už v zemi a jen na jazyku zůstává otrávená chuť blínu. Smrt nemá slitování („od bolesti nezakřičí“), ale přesto je „divá sudička smutná“ – nezabíjí s radostí, ale jaksi z povinnosti, „sahá po nás všech ze zvyku“.

5.3.1.2.2. Strukturní metafora SMRT je SPÁNEK⁴⁸

S konceptualizací smrti jako spánku se setkáváme velmi často nejen v metalových textech, ale i v našem každodenním životě. Souvislost spánku a smrti je zřejmá na první pohled. Mrtvý člověk připomíná spícího, leží, nehýbe se, má zavřené oči. Není tomu tak samozřejmě vždy, ale to ponechme stranou.

To, že právě schéma spánku často stojí na místě smrti, vychází z pojmání smrti jako tabuizované události⁴⁹. Spánek svou příjemností a obyčejností vážné a strach nahánějící téma smrti odlehčuje, eufemizuje. Člověku se snadněji o smrti mluví a uvažuje, používá-li takovýchto metafor, které smrt připodobní k něčemu, co není nebezpečné, ale naprosto běžné.

Schéma spánku souvisí ještě s dalšími schémata, která se s ním vzájemně doplňují a tvoří tak společně provázaný systém. Jedná se o zavřené oči a také věčnost, která spánek pojímaný jako smrt často doplňuje ve formě přívlastku (adjektiva věčný) nebo příslovečného určení času (adverbii *navždy, provždy*).

⁴⁸ Souvislost spánku a smrti zmiňuje také Vaňková (2007, s. 234): „Stavy spánku a smrti, vnějšími projevy tolik blízké jsou prezentovány jako podobné nebo související i v pohádkách a mytologiích: uveďme nejznámější příklad z řecké mytologie, kde jsou bůh spánku Hypnos a bůh smrti Thanatos vlastními bratry.“

⁴⁹ Svou roli nejspíše hraje i křesťanská tradice vzkříšení, tedy jakési „probuzení se ze smrti“.

Koncept smrti jako „usnutí navždy“ nacházíme v písni „Fata morgána (Morgana Lefay)“ z alba „Vino z temných hroznů“ od *Cruel barbarian*:

kdy skončí tenhle kabaret

ve kterém hraju jenom já

toho, kdo právě usíná

toho, kdo navždy usíná.

Tytéž konceptualizace nacházíme u heavymetalistů *Karakum* v písni „Rána osudu“ (*odešla – navždy spí*), u *Root* v textu „Podzim (Legenda o životě)“ (*hrdina věčným spánkem usnul*) a u *Silent Stream of Godless Elegy* v již citované skladbě „Pohanská“ (*má náruč není jenom zmar a krupobití / je věčný spánek znaveného bojovníka*).

Proces umírání popisují podobným způsobem *Rimortis* v písni „Prokletí hor“:

Stoupáme branou času, spirálou budoucnosti,

ztichla ozvěna hlasů, usínáš ve věčnosti – sám.

V dalším textu narážíme na složitější strukturu metafory. O usínání či spánku mluvíme také prostřednictvím popisu činnosti, kterou provádíme, když usínáme. Je to zavírání očí. V následujícím textu zavření očí značí spánek, zavřené oči metaforou spánku. A jelikož je spánek metaforou smrti, jsou zákonitě zavřené oči metaforou smrti. Takový příklad nalézáme v textu „Svátek pošlapaného kvítí“ od *Dissolving of Prodigy*:

...proč zavřely se oči těch

které jsem tolik miloval

Jedním ze způsobů, jak někoho uspat, je zazpívat mu ukolébavku. Přesně takovým způsobem je umírání vyjádřeno v textu projektu *Equirhodont* „Jezerní květ zla“:

Zlověstný květ se naklání

smrtící ukolébavku zpívá

lahodné verše tě vábí

O smrti jako o spánku se také zpívá v písni „Nesmrtelní (Kamenné střepy)“ od *Root* (*tak proč budit mrtvé ze spánku*), v písni „Mrtvý / Temný zpěv (Tichá vzpomínka II)“ od šenovské *Salamandry*, ve které zpívá probouzející se mrtvý hrdina (*můj mrazivý spánek už skončil*), dále v textu „Sebevražďologie“ od *Territory* (*můj mozek usíná*) a v písni „Smrt“ od brněnských *Tisíc let od ráje* (*Ve Svitavě se utopila žena / někdo řekl: Jako když spí*).

Jak ukazuje tato kapitola, struktura metafory SMRT je SPÁNEK je modifikovaná dalšími metaforami jako SMRT je VĚČNOST, ZAVŘENÉ OČI jsou SPÁNEK. Průsečík jednotlivých schémat pak tvoří varianta SMRT je VĚČNÝ SPÁNEK.

5.3.1.2.3. Strukturní metafora SMRT je TĚLESNÝ ROZKLAD

Mluvíme-li o smrti, užíváme někdy výrazů zdůrazňujících aspekt fyzické likvidace těla, případně jeho následného postupného rozkladu. Když mluvíme o velmi vzdálené budoucnosti, kterou také někdy zastupuje naše smrt, říká se „*to už budu hnít v hrobě*“ nebo „*to po mně nebude ani památka*“.

Stejný původ má i známá liturgická formule Popeleční středy „*prach jsi a v prach se obrátíš*“ a stejně tak především v anglosaském kontextu velmi rozšířené

„popel popelu, prach prachu“⁵⁰. Zajímavé je, že se právě tento obrat vžil v metalovém kontextu. Do názvu si jej dala jedna norská metalová skupina⁵¹ a stejný titul nesou mnohé metalové skladby (mj. od *Blind Guardian*, *Apotygma Berzerk* nebo *A Perfect Circle*), ale i písně rockových velikánů *Faith No More* a *Davida Bowieho*. Motiv **popela** a především pak **prachu** nacházíme také v textech českých interpretů.

„Stejně jako hlína je popel, zbytek po vyhasínání ohně, odedávna symbolem smrti, a tedy pro mnoho národů součástí smutečních a kajících obřadů. Sedání či lehání si do popela nebo sypání si popelu na hlavu bylo starým obyčejem Řeků, Egypťanů, Arabů i židů a je dodnes praktikováno některými divokými kmeny. Člověk tím vyjadřuje své vědomí nicotnosti stvoření v poměru ke stvořiteli. (...) Popel, který svou lehkostí připomíná pozemský prach, v člověku oživuje poznání svého původu; proto se stává znakem pokání, bolesti, lítosti. (...) Na druhé straně může posvěcený popel, očištěný ohněm, plnit svou roli v rámci očištných obřadů.“ (Heinz-Mohr 1998, s. 207)

Popel se v analyzovaném materiálu objevuje jen třikrát. Je to v textu *Cruel Barbarian* „Requiem?“ (*duše je nebem a tělo popel prach*), a dále v textech kapely *Salamandra*. Prvním je „Nothing but dust (Nic než prach)“:

Nyní Mokoš rozfoukává

popel a prach

přes celé

moravské pláně.

Trosky mocné říše.

Žádní stateční už nemohou

⁵⁰ Tento text se poprvé objevil v anglické modlitební knížce *The Book of Common Prayer* ze 16. století, původně v delším provedení – „*earth to earth, ashes to ashes, dust to dust*“ – (země zemi, popel popelu, prach prachu). Text nestaršího vydání i všech následujících je k dispozici na <http://justus.anglican.org>

⁵¹ *Ashes To Ashes*

vést boje a války,

žádní lidé už nenaslouchají tomu volání.

Druhým textem je „Z popela (Out of the ashes)“, kde se sledované slovo objevuje v titulu písně o vypleněné zemi, která se „z popela“ musí znovu vybudovat. V obou těchto textech nelze říci, že by popel symbolizoval přímo smrt, ale spíše (v použití s prachem) vyjadřuje celou ponurou atmosféru obrazu krajiny zdevastované válkou, kde smrt všudypřítomně „visí ve vzduchu.“

Mnohem více zastoupeným motivem souvisejícím s posmrtným rozkladem lidského těla je **prach**. Kromě výše zmíněných textů, v nichž se objevoval společně s popelem, se nejčastěji vyskytuje ve spojeních *rozdrtit/proměnit/rozpadat (se) na prach*, která konotují zánik neživých věcí, ale rovněž i živých bytostí včetně člověka. Takové spojení nacházíme u skupiny *Tisíc let od ráje* v písni „Hierophant (Velekněz)“, kde je takovým způsobem ničena dokonce smrt samotná (*smrt na prach rozdrtím*), která se takto jeví jako porazitelná. V následujícím úryvku z textu „Země“ od *Ador dorath* narážíme opět na složitěji strukturovanou metaforu:

I když tě bude volat má náruč

I když se mé srdce promění v prach

Jsou to totiž dvě metafory spojené do jedné, které se vzájemně významově protínají: Jestliže víme, že **TLUKOUCÍ SRDCE** je **ŽIVOT** a opačně logicky tedy **OBRÁCENÍ NĚČEHO V PRACH** je **SMRT**, pak **SRDCE PROMĚNĚNÉ V PRACH** je **SMRT**.

V případě textu „Lod' bohů“ od *Rimortis (žízní a umírá, mění se v troud)* – se objevuje místo prachu či popela výraz **troud**. Troud je vysoce hořlavá vysušená přírodnina (tráva, palmová vlákna, mech, jehličí apod.), která je velmi často drcena na

prach. Právě podobnost obou materiálů je důvodem, proč mohou být oba výrazy ve frazému zaměněny – jsou to dvě varianty téhož.

Nejčastějším konceptem spadajícím do schématu tělesného rozkladu je **hnítí**. Nejčastěji se vyskytuje v textech deathmetalových skupin, pro něž je hororová tematika oživlých mrtvých (tzv. nemrtvých⁵²), brutality a násilné smrti vůbec jedním ze základních inspiračních zdrojů.

Smrt je prostřednictvím hnítí vyjádřena v již zmiňované písni „S bohy po boku“ od skupiny *Salamandra*:

*Oni jsou odsouzeni k smrti
nikdy nedosáhnou svobody
přišel jejich čas
hnít v hrobech.*

Velmi podobně je smrt vyjádřena v písni „Holocaust“ od *Colymbosathon Eclecticicos* :

*Kdo dokáže s tímhle svinstvem žít
Ten pod zemí měl dávno hnít!!*

V textu „Rachot starých náhrobků“ deathmetalistů *Necrosorth* nacházíme další obměnu:

*Ti, co v rakvích hnili
Hýbat se teď začnou*

V dalším jejich textu „Alenka v říši mrtvých“ je použito také jiného výrazu pro rakev – truhla:

Ale ani v rakvích nemají už klid

⁵² Označení nemrtvý je tradiční ve fantasy literatuře a hrách, v etnografickém a kulturologickém kontextu se nověji používá spíše termínu *revenant*. (např. Navrátilová 2004,

Nedopřejí si tu rozkoš v klidu v truhle hnit

U *Necrosorth* pak nacházíme ještě další příklady stejných motivů v písních „Patologická deformace osobnosti“ a „Tajemství hřbitovných zdí“, rozpad jako metaforu smrti nacházíme také v písni „Sierra Leone“ (*Jeho tělo nech tu hnit ať sežerou ho červi*), v dalším textu („Město smrti“) jsou mrtvá těla popisována jako **trosky těl**:

*Ulicí ztemnělou už stíny jdou,
na márách trosky těl s sebou nesou.
Pomalý průvod teď na hřbitov míří
a zápach mrtvých těl městem se šíří.*

Vzhledem k tomu, že troska je také něco polorozpadlého a rozpadajícího se, i toto spojení náleží do vymezeného schématu SMRT je TĚLESNÝ ROZKLAD.

Hnití těla jako zástupný znak smrti nacházíme také v textu „Střepy nejistoty“ od *Colymbosathon Ecplecticos* (*rozkládají mé štěstí a já hniju v zapomnění časem*).

5.3.1.2.4. Strukturní metafora SMRT je UHASÍNAJÍCÍ ZDROJ SVĚTLA

Když mluvíme o smrti jako o „dohořívající svíčce“, „zhasnutí“ a podobně, odkazujeme tím vlastně na metaforu ŽIVOT je ZDROJ SVĚTLA, kterou Patočková (Patočková 2006, s. 53) vyvozuje na základě frazémů *mít na kahánku; být na zhasnutí; lampa / světlo / svíčka jeho života dohořívá; dohořet*. Je-li smrt koncem života nebo jeho poslední fází, musí potom odpovídat metafoře SMRT je UHASÍNAJÍCÍ OHEŇ / SVÍČKA / PLAMEN.

V analyzovaném materiálu metalových textů nenacházíme příliš takových příkladů, snad proto, že tato metafora patří ke skupině těch, které eufemizují realitu

smrti, což pro metalový kontext nebývá typické. Motiv dohořívající svíce nacházíme v textu *Master's Hammer* „Zapálili jsme onen svět“:

Zakleti ve skalní dutině

polomrtví vzývají podsvětí

svíce života dohořívá líně

zbytečné jsou všechny oběti.

Smrt jako zhasínání světla/plamene je častá konceptualizace u *Cruel Barbarian*, zvláště pak v jejich starších textech jako „Tanelorn (Město v srdci)“ (*dál umíráš, jako plamen zhasínáš*), nebo „Poutník“ (*pochoď smrti zhaslá není*). V písni „Dance on the grave (Tanec na hrobě)“ od skupiny *Euthanasia* jsou mrtvá těla nazvána „pohaslými“ (*Když chlad proniká, pohaslá těla jdou spát, zanikám*). V tomto případě opět nalézáme silnou souvislost mezi častými motivy chladu a zimy a metaforou zhasínání či dohořívání zdroje světla.

5.3.1.2.5. Strukturní metafora SMRT je CESTA

Již výše jsme zmiňovali, že jednou ze základních ontologických metafor je metafora nádoby. Jak uvádí Turner, „schéma nádoby je možno kombinovat např. se schématem pohybu po cestě. Je-li nádoba cílem cesty, vzniká komplexní schéma ‚dovnitř‘, pokud je nádoba počátkem cesty, můžeme výsledné schéma označit jako ‚ven‘ (Turner 2005, s. 28).“ Patočková ve své práci dále uvádí (Patočková 2006, s. 18): „Smrt se ve frazeologii chápe jako přemístění z jednoho stavu do druhého, přičemž oba stavy (před i po smrti) jsou strukturovány jako nádoby, respektive konkrétní ohraničené prostory (...).“

Smrt v jazyce pojmáme jako cestu, koncept cesty nalézáme v písních *Debustrol* „Polibek bleskem“ (*Jediná cesta / mrtvým těm v osamění*), *Territory* „Zrůdná květina“ (*Bude mým posledním průvodcem / na cestě smrtelně nemocných.*) a *Master's Hammer* „Za smlouvou pekelnou“ (*Jediná zbývá cesta, končí však záhubou / jediná zbývá cesta, za smlouvou pekelnou! / PŘIVÍTEJ SMRT! (...) Opouštím svět (...) Ta jáma totiž, to není hrob / ale jeden ze vstupů do říše zlob!*). V uvedených příkladech je umírání vždy pojímáno jako cesta – jako *jediná cesta* (určená) *mrtvým v osamění*, *cesta smrtelně nemocných*, těch, co jsou už nakaženi smrtí, umírají a jako jediná zbývající cesta se jim nabízí ta, která končí záhubou a smlouvou s peklem.

Poslední verš textu od *Master's Hammer* již tematizuje onu zmiňovanou hranici nádoby – smrti a v jejím rámci vymezuje „vstup do říše zlob“. Hranice nádoby – smrti je zdůrazněna také v textu „Cesta“ od *Equirhodont* (*Překročím hranici smrti*), kde není blíže určen onen vstup – brána, nenalezneme nic, jen hranici. V písni „Vzpomeň si na mě!“ od *Root* je již tento vstup nazýván dveřmi (*procházím dveřmi smrti*) a v textu „Jménem nikoho“ od skupiny *Guernica* se ze dveří stává dokonce brána (*Clotho vítá tě za bránou života*).

Schéma cesty (tentokrát po moři) evokuje i text skupiny *Euthanasia* „Voices of the unborn (Hlasy nenarozených)“, v němž je smrt líčena jako (druhý) břeh:

*Děsivý kouř, krvavá silnice
prokleté vteřiny, vteřiny pro mrtvé
pořád ještě spíš, žiješ pro svou naději
a jiní dojeli ke svým břehům.*

Princip opouštění jedné nádoby – života – je vyjadřován v mnohých textech pomocí sloves s významem „pohybu ven“ jako odejít, opustit, uprchnout. Je tomu tak

v textu „Kärgeräs“ od *Root* (*kam odešli živí i mrtví*), dále v písni „Modlitba pro lásku“ od *Dissolving of Prodigy* (*Ach ne, já odešel, odešel a ztratil svou lásku*), místo odchodu je více specifikované v textu od „Rána osudu“ od *Karakum* (*odešlas na onen svět*), způsob smrti ve skladbě „Uvěř v peklo“ od *Crusher* (*Odcházím sebevraždou*), opuštění života je explicitně vyjádřeno v písni „Sny o lásce“ od *Dissolving of Prodigy* (*toužím opustit život*), podobně pak u *Debustrol* v textu „Zbraň“ (*Přeju si zemřít / vopustit tohle místo*). Frekventovaný frazém „jít z kola ven“ nalézáme v písni *Cruel* „Svível přítula“ (*jednou zdolá a ty půjdeš z kola*); uprchnutí z „vězení života“, tedy místa velmi nepříjemného, kde člověk nemá svobodu, nacházíme v satanismem ovlivněném textu *Master's Hammer* „Zapálili jsme onen svět“ (*Duše uprchlé z života vězení / na pevné zemi víc nespočinou*).

Opačný směr – „dovnitř“, tedy „do smrti“ – nalézáme v textech *Debustrol* „Nasranej“ (*nechci jít s tebou do nebe shnít*) a *Master's hammer* „Géniové“:

Géniové bez pohřbu vcházejí

do říše strašlivých tajemství

kam mají přístup jen zemřelí

5.3.1.2.6. Strukturní metafora SMRT je VLÁDCE

Jako vládce je smrt líčena ve dvou z analyzovaných textů. Prvním ze zmíněných textů je „Bestie“ od *Firezone*:

Bestie v černé kápi, aby ovládla nás

Nastolí běs, setne hlavy.

Druhým příkladem, kde nacházíme vládnoucí smrt, je píseň „Hominis nocturna“ od *Necrosorth*:

Pak vládnout bude smrt

pak vampýrem chci být.

Představa smrti, která vládne jakési říši podsvětí, je dále naznačena také v textech „Údolí Hádu“ od *Debustrol*, „Géniové“ od *Master's Hammer* (*géniové bez pohřbu vcházejí.* / *do říše strašlivých tajemství*), ale především v písni „Moje jméno“ od *Root*:

Moje jméno je Smrt...

Jsem nesmrtelná ve své smrti

a má říše je bez hranic.

5.3.1.2.7. Strukturní metafora SMRT je SVATBA

Toto v lidové tradici jinak velmi rozšířené schéma (srov. Navrátilová 2004, s. 175 a také Patočková 2006, s. 27) se objevuje pouze v jediném z analyzovaných textů. Jedná se o již citovanou píseň „Svatba“ od *Cruel Barbarian*:

Jsem černej, jsem černej, mrtvej,

jsem zabitej, hrana mi zvoní,

jdu si pro svou nevěstinku – KOSATOU!!

Píseň se jmenuje „Svatba“ a tak lze části „*jsem černej, jsem černej mrtvej*“ rozumět tak, že černá barva zde symbolizuje tmavý společenský oblek a spojení se smrtí a zvoněním hrany také jako propojení konceptů svatby i pohřbu⁵³, při kterých je zvykem takový oblek nosit. Nevěsta a svatba symbolizují konec svobody, jsou zde ztotožňovány se smrtí. Několik důkazů o tomto pojetí svatby našla také Patočková

⁵³ Ke konceptu pohřbu viz dále

ve folklóru, kde se lze setkat se svatbou personifikované smrti s umírajícím ženichem či nevěstou (Patočková 2006, s. 27).

5.3.1.2.8. Metonymie SMRT je POHŘEB

V určitých kontextech mluvíme o smrti prostřednictvím zdůrazňování určitých činností, souvisejících s pohřbíváním nebo pohřbem samotným. Jde o metonymii typu pars pro toto – část za celek. Chceme-li o někom říci, že je mrtvý, můžeme říci, že je pohřbený, tak jako v písni „Věž“ brněnských *Tisíc let od ráje (můj bratr, jehož jsme pohřbili minulou zimu)*.

V písni „Trygan – Hrobník“ od *Root* je vykopání posledního hrobu znamením, že zemřel již poslední člověk:

A již zde není nikoho

Živého či mrtvého – jsem zde sám

Poslední hrob je vykopán.

V písni „Likvidace“ od *Debustrol* je zakopáním míněno pohřbení („*UKOPU TĚ – ZAKOPU TĚ*“). Ačkoliv je tento koncept velmi častým jevem v lidové frazeologii, v metalových textech se ustálená spojení jako „brát míru na rakev“, „zvoní mu umíráček“ nebo „být jednou nohou v hrobě“ příliš často nevyskytují. V textu „Svatba“ od *Cruel Barbarian* však nacházíme spojení „*hrana mi zvoní*“ a v písni „Už ho vezou“ od *Arakain* je také líčen průběh pohřbu:

Vezou, vezou ho, vezou

vezou, nic už ho nebolí

vlajou, vlajou, vlajou

ze zdí černý prapory.

5.3.1.2.9. Orientační metafory smrti

Lakoff a Johnson (Lakoff, Johnson 2002, s. 27-28) vymezují základní prostorovou orientaci smrti v opozici k životu: ZDRAVÍ a ŽIVOT jsou NAHOŘE; NEMOC A SMRT jsou DOLE. V této souvislosti uvádí také, že DOBRÝ a ŠTASTNÝ je NAHOŘE a ŠPATNÝ a SMUTNÝ je DOLE, a dále, že VĚDOMÝ je NAHOŘE a NEVĚDOMÝ [stav – pozn. JH] je DOLE. Souvislost je jasná, smrt je považována za smutnou událost, při které si člověk sám sebe neuvědomuje, podobně jako je tomu ve spánku a také i při mnohých nemocech či v komatu. Vážná choroba člověka nutí ležet, mrtvý člověk je fyzicky dole – nejdříve leží, pak je pohřben pod zemí. Patočková (Patočková 2006, s. 22) ještě k výše uvedenému vymezení přidává koncepty SMRT je BLÍZKO (*člověk na světě okolo smrti se plete; mít smrt na jazyku*), SMRT je VPŘEDU (*starý má smrt před očima*) a SMRT je VZADU (*mít v patách smrt, mladý má smrt za zády*). V následujícím textu se pokusíme osvětlit, jak jsou tato schémata zastoupena v českých metalových textech, a zároveň zde budeme analyzovat námi dohledaná další schémata.

5.3.1.2.9.1. Orientační metafora SMRT je DOLE

Jako první se budeme věnovat metafoře SMRT je DOLE, která souvisí, jak již bylo naznačeno, se spánkem a nemocí. V obou případech je spojujícím prvkem aspekt horizontální polohy těla. Dalším důvodem, proč o smrti mluvíme jako o „tom dole“, je skutečnost, že mrtvé pohřbíváme do země, respektive pod zem. Dále ke konceptualizaci SMRT je DOLE přispívá i tradiční představa o pekle a podsvětí – tedy světě, který se nachází „pod tím naším“, kam odcházejí mrtví. Stejný základ mají nejspíš lidové představy (často zobrazované např. v pohádkách), že smrt „*má svůj tajný stánek v temnotách pod zemí, ve velkých sklepech*“ (Navrátilová 2004, s. 172).

Tento koncept je v analyzovaných metalových textech hojný stejně jako v běžném jazyce, smrt s orientací dole nacházíme v textu „O čem vítr zpívá“ od *Krleš*, ve kterém jsou hazardéři nekonečným nutkáním „*sráženi do náruče smrti*“. O zabitých v boji mluvíme jako o **padlých**, v textu „Unspoken (Nevyslovené)“ od *Euthanasie* se mluví o smrti jako o „*království padlých*“, podobně v textu „The King / Skarremar's pride (Král / Skarremarova pýcha)“ od *Salamandry* najdeme spojení „*neříkejte mi, kolik statečných vojáků muselo padnout*“, stejně tak v písni „Srát na rodiče“ od *Colp* „*až jednou padnete*“, v textu „Theriak“ od *Root* „*padnou mrtví do jámy*“ a mrtvoly jsou označovány jako „*mrtvá těla padlých zdechlin*“. Dalšími příklady jsou spojení v textech písni „Pout“ od *Colymbosathon Eclecticicos* „*náhly pád na zem značí jistou smrt*“, „Hluboko v pekle“ od *Doomsday* „*padám dolů skrze tmu do mlhavého neznáma*“ či „Dracula“ od *Cruel Barbarian* „*bezládně padá, nežije, nežije ... už je mrtvá*“. Orientace dolů je obsažena i ve spojeních „*větve stromů jak v umírání pahýly své k zemi položí*“ v textu „Nekončící sen“ od *Karakum*, „*zemřely v propadlišti smutku*“ ze skladby „Neočekávaný“ od *Crusher* a „*propastně ztraceni (...) mrtvi ve svém nenarození*“ z písni „Srdce krále“ plzeňských *Interitus*. Spojitost s fyzickou polohou dole – pod zemí mají i vyjádření „*zítra budeš šest stop pod zemí*“ (píseň „Procházející se prasata“ od *Territory*), „*smrt tam v hloubi tichá*“ (*Debustrol*: „Vnitřní jizvy“), „*ukryti hluboko v matičce Zemi dlí*“ (*Silent Stream of Godless Elegy*: „Together – Spolu, ne však jako jeden“) a „*srdce kořen proroste mi*“ z písni „Zpověď“ od *Cruel Barbarian*. Jako něco dříve krásného, nacházejícího se dole, jsou mrtví popisováni v titulu písni „Svátek pošlapaného kvítí“ od *Dissolving of Prodigy*, pohyb směrem dolů je obsažen i ve spojení „*sejmi ho*“ resp. „*sejmout kata*“ z textů „Rváči“ a „Zákon popravčích stěn“ od

Debustrol a také ze spojení „*položili své životy*“ v písni „*Úsvit legend*“ od skupiny *Salamandra*.

Dolní pozice smrti vyplývá i ze spojení „*vstali jsme z mrtvých*“ (*Euthanasia*: „*Bloody rain – Krvavý déšť*“), „*z hrobu vstává Bílá smrt*“ (*Sacrist*: „*Ledová královna*“), „*ze své smrti povstal přízrak*“ (*Necrosorth*: „*Přízrak*“) a ze samotného výrazu „*zmrtvýchvstání*“ (*Salamandra*: „*Pochlebovač / Vší naděje se vzdejte*“; *Tisíc let od ráje*: „*Poustevník*“ aj.).

5.3.1.2.9.2. Orientační metafora SMRT je NAHOŘE

Ačkoliv výrazně převažuje orientace dole, ve dvou textech nacházíme i pasáže, v nichž je smrt konceptualizována jako „něco nahoře“. Toto pojetí vychází především z tradiční křesťanské představy nebe. Je-li tedy smrt pojmána pozitivně a nejedná-li se o satanistický pohled, který vyzývá d'ábla a peklo (které je dole), setkáváme se někdy s obrácenou prostorovou konceptualizací smrti. Většina takových spojení souvisí s duší / dušičkou, která letí / vzlétá do nebe / nebička.

Konceptualizaci smrti jako duše letící do nebe nacházíme v textu *Rimortis* „*Rimortis II*“:

Tvé tělo znavené teď hoří v plamenech

vzlétá duše tvá tak rozervaná – duše tvá.

I druhý text je od skupiny *Rimortis*, tentokrát z písni „*Prokletí hor*“:

Stoupáme branou času, spirálou budoucnosti

ztichla ozvěna hlasů, usínáš ve věčnosti – sám.

5.3.1.2.9.3. Orientační metafora SMRT je VZADU

V předcházejících kapitolách o atributech smrti jsme již analyzovali texty, ve kterých se smrt (převážně v personifikované podobě) blížila ke svým obětem zezadu a číhala na ně. Explicitní vyjádření toho, že by smrt na člověka číhala za ním, najdeme jen v jediném z analyzovaných textů, a to v písni „Pohanská“ od *Silent Stream of Godless Elegy*. Jde o obraz „v patách mi kráčí“ doložený ve frazeologii a lidové tradici (srov. Patočková 2006, s. 22). Prostorová orientace smrti vzadu má odraz také v lidové pověře, mluvící o tom, že „zjeví-li se smrt nemocnému v nohách, má naději se uzdravit, když stojí uprostřed postele, má dlouho stonat a posléze na nemoc zemřít, a pokud stojí u hlavy [tj. vzadu, za člověkem – pozn. JH], má umřít“ (Navrátilová 2004, s. 173).

5.3.1.2.9.4. Orientační metafora SMRT je VPŘEDU

V Čelakovského Mudrosloví nacházíme rčení „starý má smrt před očima, mladý za zády“ (Čelakovský 2000, s. 377). Oproti postavení smrti vzadu, jímž jsme se zabývali v předcházející kapitole, je schéma SMRT je VPŘEDU v metalových textech častější. Nacházíme je v textu ke skladbě „Má smrt“ od *Debustrol* (*Jsem to já, kdo k smrti čelem stál*), dále v titulu písně od *Silent Stream of Godless Elegy* „Tvář v tvář smrti“ a v další jejich skladbě „You loved the only blood (Tys miloval jen jednu krev)“ ve spojení „s úsměvem na rtech, jdeš jí [smrti – pozn. JH] vstříc“.

5.3.1.2.9.5. Orientační metafora SMRT je NABLÍZKU

Toto schéma se odvíjí od obecného schématu *centrální – periferní*, jak je uvádějí Lakoff s Johnsonem (Lakoff, Johnson 2002, s. 26). Ke konceptu blízkosti náleží

všechny čtyři příklady z obou předcházejících kapitol a v analyzovaném materiálu pak nalézáme ještě několik dalších.

V písni „To“ od Krleš smrt „*chodí po špičkách kolem nás*“ a v textu s názvem „Pocit druhého konce lana“ od Debustrol je blízkost smrti explicitně vyjádřena ve spojení „*smrt je blízko*“.

5.3.1.2.9.6. Orientační metafora SMRT je VLEVO

Ve společenství, kde převládají praváci a kde slovo „pravý“ má význam nejen *prostorový*, ale i *kvalitativně hodnotící* (tj. *opravdový, skutečný, správný*), tam se velmi pravděpodobně budou pozitivní věci pojímat jako ty náležející k pravé straně a pro levou zbývají konotace negativní. Z běžné mluvy zmíníme jen další významy, v nichž je výraz *levý* užíván: *nešikovný, špatný, nepodařený*, nemanželskému dítěti se již od středověku říká *levoboček*, podvod či neupřímné jednání nazýváme *levota*, příp. *levárna*. Tvar *levý* je odvozován nejspíše od předpokládaného indoevropského základu *lei-/lěi-* s významem ‚ohýbat‘ a znamená často také ‚křivý‘, zatímco *pravý* se užívá ve významu ‚přímý‘ nebo ‚rovný‘⁵⁴ (Rejzek 2001, s. 340). V kontextu těchto skutečností potom nepůsobí příliš překvapivě ani text písně „Kletba“ od Krleš:

*Ptá se lid, co tohle znamená,
když v kruhu kůň zůstal stát,
levá je smrt – pravá vítězství,
i žreci bezradní jsou.*

⁵⁴ Srov. také srbské *pravo* pro ‚rovně‘.

5.3.1.3. Časté doprovodné jevy smrti

Kromě konceptuálních metafor a atributů jsou pro jazykový obraz pojmu v jazyce, resp. v určitém kontextu (jakým je zde metalová hudba a poezie), relevantní také doprovodné jevy, se kterými bývá zkoumaný pojem často spojován. Z tématického okruhu smrti nacházíme v metalových textech často **sadismus** – potěšení ze zabíjení, brutality, **masové umírání** a zabíjení, **sebevraždu**, **smrt blízkého člověka**, **peklo a ďábla**, **zmrtvýchvstání** a **ožívání mrtvých**, **hru se smrtí**, častými obrazy jsou rovněž **motýl smrtihlav** či **havrani** jako poslové smrti atd.

Potěšení ze zabíjení, **brutalita** a **sadismus** jsou typické v trash metalu a death metalu. Jako příklady lze uvést texty skupiny *Debustrol*, např. písně „Vražda a středověk“ („*to je jen touha vidět tě umírat*“) nebo „Zbraň“:

Ted' tě zastřelím, budeš mrtvej (...)
s komandem smrti já jdu za tebou,
rozstřílím to tady, ránu mám jistou
ted' budu někdo, dělám si, co chci.

Sebevražda se objevuje nejčastěji v textech doommetalových kapel, zde uvádíme úryvek z písně skupiny *Interitus* „Cesta zářících svící“:

Uléhám na bílá plátna a dýka vjíždí do srdcí mých
s Tvou pomocí dýchám snáz a krev stéká do snů mých.

Smrt blízkého člověka je téma vlastní nejen metalu, ale nacházíme jej i v mnohých rockových baladách. V analyzovaném materiálu se setkáváme s několika příklady především v textech doommetalových, ale i heavymetalových. Příkladem z druhé skupiny je text od *Karakum* „Rána osudu“:

Dál osudu se ptám, proč zlou ránu mi dal

zda mám životem jít sám, proč mou lásku mi vzal.

Mrtví ožívají především ve skladbách deathmetalových, jako je například text písně „Alenka v říši mrtvých“ od ústeckých *Necrosorth*:

*Ale ani v rakvích nemají už klid,
nedopřejou si tu rozkoš v klidu v rakvích hnít.
Virus napad' mrtvé nervy a vrátil je k životu,
rozum jim však neobnovil – ne, nedělá dobrotu.*

Jako jistý typ ožívání mrtvých lze rovněž pojímat vampyrismus, texty s upíří tematikou jsou vlastní spíše blackmetalovým kapelám, a to především zahraničním (např. britští *Cradle of Filth*). Black metal je také pevně spojen se satanismem a **uctíváním d'ábla a pekla**. Z českých kapel tato témata nejčastěji nalézáme v textech skupin *Root* a *Master's Hammer*, typickým příkladem je text *Master's Hammer* „Za smlouvou pekelnou“:

*V temnotách nenašel jsem zradu a lež,
obracím kříže na svém hrobě,
jediná zbývá cesta, končí však záhubou.
Jediná zbývá cesta – za smlouvou pekelnou! (...)
Touha po smrti je silnější než já,
opouštím svět ve jménu toho, v koho teď věřím,
do jeho péče svou duši svěřím.*

Hra se smrtí se objevuje v textu *Firezone* „Jet mask“ (*kostky se smrtí umí hrát*) a v textu *Rimortis* „Vesmírem plout“:

*Jsme jednou z hvězd, nicotné zrnko prachu,
život a smrt, ta hra má hořkou pachut'.*

Lišaj smrtihlav se jako asociace smrti objevuje v textu „Jen jednou“ od Arakain (*jen jednou tě zláká motýl smrtihlav*) a v textu „Dotyk“ od Negative face (*motýl smrti smutně zpívá*). V písni „Poustevník“ od skupiny Tisíc let od ráje je „havran černý (...) poslem zmrtvýchvstání“, v dalších textech vystupují **havrani** jako poslové smrti. Nalézáme je tak v písni „Cesta smrti“ od Root:

Ted' už jenom havrani – letí krajinou (...)

Konvoj smrti, prokletí – věčných tuláků,

karavana mrtvých těl – a hlupáků.

Havran sloužící smrti se objevuje v textu „Mohylové hroby“ od Dissolving of Prodigy:

Člověk bídný na havraních křídlech nechá se nést,

té barvě smutku budiž odebrána čest,

až jednou vynesou jej mezi bohy,

neuzře kořist, jen mohylové hroby.

5.3.2. Sémaziologické hledisko

Doposud jsme se zabývali smrtí jako cílovou doménou – v centru zájmu tedy stál pojem smrti a cílem našeho zkoumání bylo sledování a následné třídění různých konceptualizací smrti. Nyní svou pozornost obracíme k opačnému pólu interpretace – hledáme konceptualizace jiných pojmů, které jsou vyjadřovány prostřednictvím výrazu *smrt*, *mrtvý* a jejich nejběžnějšími deriváty.

5.3.2.1. Intenzifikace

Jak již zmiňuje Patočková (2006, s. 37), „*hyperbola s intenzifikační funkcí je základní metaforou, pro kterou funguje smrt jako zdrojová oblast*“. Intenzifikací

rozumíme, že různými výrazy ve spojení se smrtí vyjadřujeme velkou nebo vysokou míru něčeho, dlouhé trvání nebo negaci. Patočková (tamtéž) uvádí z frazeologie příklady *mít k smrti rád* pro míru, *do smrti smrtloucí* pro trvání a *do smrti s tebou nepromluví* pro negaci. Schéma negace ve smyslu, v němž jej užívá Patočková, se v našem materiálu nenachází, užíváme však stejný pojem v jiném smyslu, a to ve významu ‚potlačování‘, ‚popírání‘ vyjadřovaném prostřednictvím lexému *zabít / zabíjet / zabítý / mrtvý*.

5.3.2.1.1. Strukturní metafora VELKÁ MÍRA / MNOHO je SMRT

Fyzickou bázi této metafory bychom mohli nejspíše hledat v intenzitě zážitků souvisejících se smrtí – jedná se o téma závažné, pro lidský život možná zásadní, proto i metafory od něj tvořené nesou významy důležitosti a intenzity. Negativní konotace smrti se však v metaforickém významu ztrácejí. Podobně se význam mění u výrazu *strašný / strašně*, který se v obecné češtině používá také ve významu velké míry, ač původní význam je čistě negativní. Intenzifikační metafory ve spojení s lexémy *smrt*, *mrtvý*, *zemřít* a jejich deriváty nacházíme také v námi zkoumaném materiálu.

Velká intenzita pocitu – strachu – je vyjádřena prostřednictvím výrazu *„k smrti vyděšený“* v písni *„Zrádce / Cesta do pekel“* od skupiny *Salamandra*. Pro vyjádření velké síly, *„která je tak intenzivní, že je schopná zabít“*, nacházíme v textu *„666“* od *Root* spojení *„je to síla smrtící“*. V písni *„Rytíři bez koní“* nacházíme ještě spojení *„na smrt a na život se rvou“*, které také značí nejvyšší možnou intenzitu bojovnosti, jaká je ve sportovním zápolezení možná.

5.3.2.1.2. Strukturní metafora DLOUHÉ TRVÁNÍ je SMRT

Pro toto schéma nacházíme v analyzovaném textovém materiálu pouze dva doklady. Prvním je spojení „*do smrti sám*“, ve významu ‚navždy‘ z písně „Abba“ od *Debustrol*. V druhém případě jde o dvojité užití fráze „*na smrt a na život*“ značící ‚v životě i ve smrti‘, tedy ‚navždy‘ z písně „Macbeth“ od skupiny *XIII. století*:

*Na smrt a na život najdem se v opeře
spadnem za oponu milostných her (...)
měníme tváře z minulých staletí
na smrt a na život věčné je spojení.*

5.3.2.2. Strukturní metafora NEGACE je SMRT

Negací (jak jsme již zmínili výše) rozumíme použití lexému od základu *mer-* (příp. od *zabít*)k vyjádření potlačování něčeho, zabraňování něčemu, zbavování se nebo ničení něčeho apod. Velmi často se v rámci tohoto konceptu vyskytují jako spojení abstrakt se slovem *zabít*.

Potlačení je vyjádřeno spojením „*zabít bolest*“ v písni „Jediné poslední přání“ od skupiny *Euthanasia*. Podobně je potlačení, zapuzení vyjádřeno slovy „*věděla jsem, jak zabít její smutek*“ v písni „Tváří v tvář smrti“ od *Silent Stream of Godless Elegy*. Ve stejném významu v textu „*Meze*“ od *Ador dorath* nalézáme vyjádření „*zabít v sobě lidství*“, v písni „*Svatba*“ od *Cruel Barbarian* je to spojení „*zabíjí chtivost poznání*“, v dalším textu „*Střípky ledu*“ téže kapely vyjádření „*zabil jsem zášť*“, v písni „*Soužení*“ od *Dissolving of Prodigy* spojení „*zabilo tvou lásku*“, podobný koncept nacházíme v titulu skladby „*Lhostejnost zabíjí člověka*“ od *Colymbosathon Eclecticicos* a také text písně „*Čas vidí vše*“ od *Crusher*:

Drtivý útok slov

jenž zabíjejí naše myšlení.

Ve skladbě „Šeptem“ od *Negative Face* nacházíme formulaci „*mé sny jsou zbořeny, zabila jsi je*“ a v písni „Chimérické agónie“ od *Tortharry* čteme spojení „*pojd' za mnou tam, kde den zabit tmou*“.

Totožným způsobem fungují spojení abstrakt i konkrét se slovesy *umírat / umřít / zemřít*. Ve skladbě „Mlha za noci“ od *Tortharry* je vyjádřena neexistence spojením „*umírá chyba má*“, v písni „Hlava Zero“ od *The Switch* „*vlasý umíraj*“, čímž je míněno, že jsou stříhány, zánik je vyjádřen v textu „Slzy Arkóny“ od *Krleš*:

To víra otců skomírá

když věčné město umírá.

Stejně jako zmíněná slovesa fungují v konceptu NEGACE je SMRT i jiné slovní druhy. „*Mrtvá země*“ v písni „Zabijáci“ od *Debustrol* tak značí zničenou zemi, spojení „*má víra není mrtvá*“ v textu „V oblacích“ od *Negative Face* znamená pravý opak, že víra ještě „žije“, tedy, že dotyčný stále věří.

5.3.2.3. Strukturní metafora ZMIZENÍ / ZÁNÍK / KONEC je SMRT

Metafora smrti jako zániku, konce dokonce existuje v lexikalizované podobě – najdeme ji uvedenu v PSJČ jako třetí význam lexému smrt – *zkáza, zmar, zničení všeho živého, zánik, konec něčeho*. Odpovídá tomu i frekvence tohoto konceptu v analyzovaném materiálu.

Slovo smrt nalezneme v písni „Historie lásky“ od *Dissolving of Prodigy* ve spojeních „*smrt čisté lásky*“ a „*smrt životního smyslu*“. Smrt je ve zkoumaných textech dále vyjadřována slovy *zemřít, umírat a umírající*. V textu „Chimérické agónie“ od

Tortharry „sny zemřít nemohou“ a v písni „Zamřelci“ od Debustrol „zemřela možnost odložení“.

V skladbě „V umírajícím slunci“ od Unborn nalezneme spojení „víra v rychlou smrt pod bičem umírá“, které chápeme tak, že mizí; dále v textu „Doriath“ od stejnojmenné kapely nalézáme spojení „sen zastřenej tmou v hlubinách umírá“, kterému rozumíme také ve smyslu konce. V textu „Návrat starých bohů“ od skupiny Guernica je použito známé přísloví „naděje umírá poslední“, tak jako v již citovaném textu „Zamřelci“ od Debustrol „naděje umírá přece poslední“. V písni „Milostná“ od Dissolving of Prodigy spojení „pomalu umírá touha žít“ značí také mizení, postupný proces ztráty touhy po životě, v dalších písních téže kapely „Uslzené štěstí“, „Lom krásy“ a „Historie lásky“ nacházíme spojení „tvá láska umírá dříve než byla zrozena“, „má láska k tobě umírá“ a „čistá láska umírá“, vždy v témže významu, tj. konce existence (lásky).

„V umírajícím slunci“ (jak zní titul písně od Unborn) znamená v ‚zapadajícím‘ slunci, což značí konec dne; konec dne je také vyjádřen spojením „další den umírá“ v textu „Nic nestojí v cestě“ od Crusher. „Umírající realita“ v písni „Krvavý déšť“ od Euthanasie značí skutečnost, která již brzo nebude platit, skončí, změní se, bude jiná, stejný koncept tušíme u „Umírajících vzpomínek“ (‚zapomínaných, mizejících‘), titulu instrumentální skladby téže kapely.

5.3.2.4. Strukturní metafora MINULOST je SMRT

Jakmile někdo nebo něco umře, je pryč, patří minulosti, smrt všechno živé definitivně přesouvá z přítomnosti do minulosti. Smrt je ve významu minulých událostí vyjadřována nejčastěji slovem „mrtvý“, řidčeji pak „zemřelý“.

Spojení „*Dětství je mrtvý*“ v písni „*Vnitřní jizvy*“ od *Debustrol* interpretujeme tak, že ‚je pryč, patří minulosti‘; „*mrtvá sláva*“ v textu „*Vítej v likvidaci*“ téže kapely je ‚sláva pominulá‘, „*mrtvá slova*“ ve skladbě „*Vis maior*“ od *Cruel* jsou ‚v minulosti vyřčená, avšak dávno nechtěná‘. „*Zrcadlo mrtvé touhy*“ v písni „*Obrazy ponurosti*“ od *Dissolving of Prodigy* ukazuje ‚touhu, která už pominula‘ a „*útěcha mrtvých snů*“ ve skladbě „*Requiem?*“ od *Cruel Barbarian* je ‚útěchou snů minulých, už zapomenutých‘.

„*Temnota zemřelé noci*“ v textu „*Neočekávaný*“ z dílny *Crusher* je temnota ‚pominulé, již skončené, noci‘.

6. ZÁVĚR

V předcházejícím textu jsme prezentovali výsledky analýzy více než čtyř set textů českých metalových skupin a interpretů. Naší snahou bylo co nejpřesněji zachytit, jakým způsobem je v uvedeném materiálu zobrazováno téma smrti. Svůj výzkum jsme opřeli především o rozbor etymologie slov *smrt*, *mrtvý* a *zemřít / umřít* a o jejich definice uvedené v základních českých výkladových slovnících. Jádrem práce pak byla vlastní analýza vybraných metalových textů, v níž jsme naši pozornost zacílili na metaforická schémata podle koncepce navržené Lakoffem a Johnsonem v knize *Metafory, kterými žijeme*. Podle závěrů autorů uvedené publikace jsme nalezená metaforická schémata třídili na metafory strukturní, ontologické, orientační a na metonymii. Nejdříve jsme se zabývali tím, jaké výrazové prostředky se podílejí na označování významů souvisejících s pojmem smrt. To znamená, že jsme nejprve smrt zkoumali jako oblast cílovou.

Dále jsme věnovali pozornost tomu, jak smrt a ostatní výrazy utvořené od indoevropského základu *mer-* fungují jako zdrojová oblast dalších metaforických schémat. Výsledky našeho výzkumu jsme srovnávali s výsledky získanými D. Patočkovou v její analýze lidových písní, pohádek a české frazeologie.

Z provedené analýzy vyplývá, že český jazykový obraz smrti je v podobách, v nichž jej uchopují metaloví textaři a interpreti, velmi rozrůzněný. V metalu je smrt pojímána shodně jako v běžném jazyce (a také lidových písních, pohádkách a frazeologii) převážně **negativně**, chápání smrti jako něčeho **pozitivního** je však v metalových textech zastoupeno také. Lze říci, že v některých subžánrech metalové hudby (především v satanisticky orientovaném black metalu) jde dokonce o jev

typický. Pozitivní pojmání smrti je v metalových textech vyjadřováno často jako touha po smrti, resp. po službě ďáblu v pekle, nebo také spojováním smrti s krásou. S negativním pojmáním smrti souvisí i skutečnost, že smrt bývá obvykle zobrazována ve strach nahánějící antropomorfizované podobě kostlivce či stařeny v černém plášti a s kosou. Kromě strachu je smrt jako negativní element v metalových textech spojena s negativními atributy a motivy, jakými jsou **zima, chlad, samota, smutek, pláč, ticho a prázdnota**. V souladu se závěry Lakoffa a Johnsona jsme ve zkoumaném materiálu našli množství důkazů pro orientační pojetí smrti jako něčeho **DOLE, VZADU**, resp. **VLEVO**, jež se také pojí s negativním významem.

Nejen v metalovém kontextu, ale i v běžném jazyce se na konceptualizaci smrti v mnohých případech podílí snaha mluvčích zjemnit skutečnosti související se smrtí. O tom svědčí velká skupina příkladů tvořená eufemismy připodobňujícími nejčastěji smrt ke **SPÁNKU** a **UHASÍNÁJÍCÍMU SVĚTLU**. Stejný základ má strukturní metafora **CESTY**, jež vlastně přesouvá pozornost z obávané nejistoty smrti a toho, co bude po ní, do oblasti obecné – tzn. do uklidňující skutečnosti, že se vlastně jedná o úsek života, kterým si navíc musí projít každý. Právě v metalu a obzvláště v jeho extrémnějších odnožích (především death metalu a tzv. grindcoru, resp. gore metalu) nacházejí uplatnění i tendence protichůdné, tedy někdy až naturalistické zobrazování děsivých a odpudivých jevů souvisejících se smrtí, jako je **tělesný rozklad, kanibalismus, brutalita, masové zabíjení, vraždění** nebo **zjevování tzv. nemrtvých (revenantů)**.

Při analýze smrti jako zdrojové oblasti pro další metaforická schémata jsme došli ke zjištění, že smrt je pro člověka tak závažnou skutečností, že v metaforických užitích obvykle vyjadřuje vysokou míru, intenzitu nebo dlouhé trvání něčeho. To, že

smrtí živého tvora se jeho existence stává minulostí, je nejspíše zdrojem pro pojmenování, ve kterých smrt značí minulost, jako např. ve spojení „*dětství je mrtvý*“ nebo „*zrcadlo mrtvé touhy*“. Smrt je pro své negativní konotace také užívána jako označení neexistence či negace (*umírá chyba má*), resp. jako konec, zmizení či zánik (*další den umírá*). Tento význam je tak častý, že dokonce došlo k jeho lexikalizaci.

V návaznosti na závěry Patočkové, která zkoumala zároveň jazykový obraz smrti i života a která v nich objevila systém vzájemně propojených opozic (Patočková 2006, s. 61), můžeme říci, že podobný **systém opozic** existuje i v samotném jazykovém obrazu smrti, jak jej pojmají metaloví tvůrci. Ve sledovaném materiálu lze, jak už bylo uvedeno výše, jasně sledovat dvě pojetí, přičemž jedno se drží tradičního negativního pohledu na smrt jako na obávanou skutečnost, před kterou není úniku, a druhé specificky metalové pojetí zdůrazňuje pozitivní význam smrti. Protiklady nalézáme v celé pojmové oblasti smrti, jsou to například strukturní metafora SVATBY v protikladu k metonymii POHŘBU, orientační metafory NAHOŘE a DOLE, resp. VPŘEDU a VZADU. Opačné významy vyjadřuje lexém smrt také, když funguje jako zdrojová oblast dalších metaforických pojmenování. Může znamenat VELKOU MÍRU, INTENZITU (jako ve spojení *je to síla smrtící*), ale zároveň také NEEEXISTENCI.

Shrneme-li vyvozené závěry, je třeba se ptát po příčinách takové variability významů souvisejících s jedním pojmem. Základ této skutečnosti lze spatřovat v neoddělitelnosti smrti od života, neboť smrt lze považovat za závěrečnou fázi života. Dalším důvodem toho, proč je smrt pojímána dvojitým způsobem, jsou náboženské teorie a různé formy víry v reinkarnaci, které uvažují o životě po smrti, o nebi, peklu a převtělení duše do jiného těla. Samotná variabilita významů, vyjádřených prostřednictvím smrti vychází i ze samotné abstraktní a obtížně

uchopitelné podstaty pojmu. Smrt je pojmem do značné míry vyprázdněným, žijícím lidem jednoduše chybí empirická zkušenost zážitku vlastní smrti, a tak smrt vnímají jako něco velkého a intenzivního, především ale jako něco neznámého, a tím i obávaného.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

7.1. LITERATURA:

Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2000.

BUKSZPAN, D.: *Heavy Metal – Encyklopedie.* Praha: BB/art, 2004.

BUCHAR, J., DUCHÁČ, V., HŮRKA, K., LELLÁK, J.: *Klíč k určování bezobratlých.* Praha: Scientia, 1995.

Čítanka textů z kognitivní lingvistiky I. (editorka Lucie Saicová Římalová). Praha: FF UK, 2004.

Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II. (editorka Lucie Saicová Římalová). Praha: FF UK, 2007.

EDDY, Ch.: *Stairway to hell: The 500 best heavy metal albums in the universe.* New York: Harmony books, 1991.

Encyklopedický slovník. Praha: Odeon, 1993.

HEINZ-MOHR, G.: *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění.* Praha: Volvox globator, 1999.

CHRISTE, I.: *Heavy metal.* Praha: BB/art, 2005.

JENÍK, T.: *Jazyková tabu.* Olomouc, 2003. 104 s. Diplomová práce obhájena na FF UP.

LAKOFF, G. – JOHNSON, M.: *Metafory, kterými žijeme.* Brno: Host, 2002.

LAKOFF, G. – JOHNSON, M.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci.* Praha: Triáda, 2006.

MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého.* Praha: NLN, 1997.

NAVRÁTILOVÁ, A.: *Narození a smrt v české lidové kultuře.* Praha: Vyšehrad, 2004.

NĚMEC, I.: „Odras předkřesťanského a křesťanského modelu světa v jazyce“. *Slovo a slovesnost* 55, 1994, č. 4, s. 263 – 269.

PATOČKOVÁ, D.: *Obraz života a smrti v českém jazykovém obrazu světa*. Praha, 2006.

Diplomová práce obhájena na FF UK.

PETRÁČKOVÁ, V.; KRAUS, J. et al.: *Akademický slovník cizích slov*. Praha, Academia, 2000.

PLATT, R.: *Piráti*. Praha: Fortuna print, 2004.

Příruční slovník jazyka českého. Praha: SN, 1935 – 1937.

REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA 2000.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 2001.

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia, 1989.

THAGARD, P.: *Úvod do kognitivní vědy*. Praha: Portál, 2001.

TURNER, M.: *Literární mysl. O původu myšlení a jazyka*. Brno: Host, 2005.

VÁCLAVÍK, A.: *Výroční obyčeje a lidové umění*. Praha: NČSAV, 1959.

VAŇKOVÁ, I. et al.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum, 2005.

VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řečí*. Praha: Karolinum, 2007.

WAHRIG-BURFEIND, R.: *Wahrig deutsches Wörterbuch*. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1997.

7.2. PRAMENY:

<<http://adordorath.com>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://www.alienationmental.com>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://www.amon.metal.sweb.cz>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://arakain.eu>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://www.citron-group.cz>> [citováno 22. března 2008]

<<http://www.colp.zde.cz>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://www.colymbaci.wz.cz>> [citováno 3. ledna 2008]

<<http://www.cruelband.net>> [citováno 3. ledna 2008]
<<http://www.debustrol.cz>> [citováno 3. ledna 2008]
<<http://www.disgusting.cz>> [citováno 3. ledna 2008]
<<http://www.dissolvingofprodigy.net>> [citováno 3. ledna 2008]
<<http://doomsday.mysteria.cz>> [citováno 3. ledna 2008]
<<http://www.doriath.wz.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://equirhodont.mysteria.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.euthanasia-czech.com>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.feebleminded.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.firezone.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.interitus.com>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.karakum.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.krles.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.ladakrizek.cz>> [citováno 22. března 2008]
<<http://www.livoresmortis.com>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.lycanthropy.wz.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.maffet.cz/www/xiii>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://memoria.redblack.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.necrosorth.wz.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.negativeface.tk>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.praetorian.in>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.rimortis.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.rootan.net>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.pankagency.cz>> [citováno 4. ledna 2008]

<<http://www.sacrist.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.salamandra.cz>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.ssoge.com>> [citováno 4. ledna 2008]
<<http://www.sweb.cz/crusher>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://sweb.cz/masters.hammer>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://www.theswitch.cz>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://tlor.zde.cz>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://www.tortharry.com>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://www.unborn.mysteria.cz>> [citováno 4. ledno 2008]
<<http://www.vitacit.cz>> [citováno 22. března 2008]